

Primadonna "Primadonnas"

Täna ja homme on Tallinnas Estonia laval teater Benefiss Peterburist, kaasas itaallase Renato Mainardi 1972. aastal kirjutatud melodraama "Antonio von Elba" ("Primadonna"), ooperikarjäärast unistava noormehe Antonio ja ooperiprimadonna Amalia traagiline armastuslugu. Teatri direktori Vladimir Kontorovi sõnul on tegemist erakordselt kõrgetasemelise projektiga, mille teostajaiks vaid tippkunstnikud – lavastaja Roman Viktjuk, kunstnik Vladimir Borev, peaosades Dmitri Bozin ja Jelena Obraztsova. "Skan-

daalne" Viktjuk on tuntud sellegi poolest, et tema lavastustes on ikka kaasa teinud suured näitlejad, ent see teos viib ta esmakordselt kokku ooperitähedega. Õieti olnud Obraztsova see, kes vaimustunud Viktjuki lavastatud "Salomest" (gastroll Tallinnas tänavu 28. V), pakkus end osalema mõnes sõnalavastuses, mis ühtlasi maailmakuulsa metso lapsepõlvunistus. Tulemus rabis nii Moskva kui Peterburi teatrigrumaane. Kas ka Tallinnas?

Täna lehes

Unt virisemisest, Langemets filosoofilises vananaistesuues. Lk. 2/ Yrjö Varpio keskusest, perifeeriast ja ilmakaartest. Lk. 3/ Mihkelev T. Liivi "Achtungist". Lk. 6/ Jüri Talvet: Interlitteraria viieaastane. Lk. 7/ Suveteater Soomes. Lk. 8/ Y. Rosciuse essee "Hamletist". Lk. 9/ Kuressaares läks kammermuusika täissaalile. Lk. 10/ **Sirp** eri. Tsensuurialdis kunst. Lk. 11 – 14 Seebiooperi ja selle vaataja tundestruktuurid. Lk. 17/ Kaks mari kirjameest. Lk. 18.

Soome suveteater

Noored lavastajad kommenteerivad õppereisil nähtud etendusi

Kes: Ingo Normet, Urmas Lennuk, Vahur Keller ja Tiit Ojasoo

Kus: Soome suveteatrites

Millal: 25. – 31. juuli 2000

Eesti suvelavastuste hulk on viimaste aastatega kasvanud nii suureks, et vaid tõsise ettevõtmise korras on võimalik neid kõiki vaadata. Ometi on see teatritegemise viis Eestis alles lapsekingades. Rangelt võttes on suveteatrid Eestis vaid mõni, sest enamikul juhtudel on tegemist riigiteatri hooaja pikendusega ja olgugi et etendus toimub vabas õhus, uut truppi ei moodustata. Seetõttu võtamegi kooliaja viimase õppereisina ette tee Soome, kus suveteatri traditsioon on pikk ja ainuüksi proffide ja poolproffide mängitud lavastusi on igal suvel oma paarsada. Tõeline suveteater käib aga pea iga küla suvalisel tanumal, kus kohalikud kokku tulevad ja isekeskis mõne tüki maha mängivad, ei loe neile vihm ega midagi (vihmakartmatus on soomlastele üldse omane – ükski etendus ei jää ilma tõttu ära). Oluline joon Soome suveteatrite juures on asjaarmastajate ulatuslik kasutamine. Näitlejate liidu liikmete palkamine on esiteks väga kallis, nii et täielikult neist koosnevat truppi saab endale lubada tõesti vaid Pyynikki (vt. allpool) taoline "institutsioon"; teiseks on asjaarmastajad professionaalidega niipalju koos teinud, et kahepeale moodustatakse väga ühtne ja märgatavalt elurõõmsam ansambel.

Sami Keski-Vähälä algupärane "Valtameren yllä" ("Ookeani kohal") Suomenlinna vana merekindluse müüride vahel, esitajaks **Helsingi Ryhmäteatteri** – "rõõmus kodumaine suvetükk mässust", nii seisis kavalehel selgituseks. Lavastaja **Mika Myllyaho**. Pilet 110 marka.

Soome kõrvalise saare peale, vanasse kaevandusse tuleb *yuppiedest* noorpaar pulmaööd veetma. Mõne aja pärast saabub mustade maskidega terroristlik rühmitus, kes nad vangistab. Edasisest tegevusest selgub, et terroristid on tegelikult ühiskonna heidikud (torulukksepp, orvust homo, endine turvakodupidajanna jmt.), kes sõdivad raha ülemvõimu ja inimeste hoolimatuse vastu, nende eesmärgiks on vägivaldne revolutsioon: tungida kõikidesse kommunikatsiooni-vahenditesse ja kuulutada seal oma ideed. Etenduse kestel paljastavad kõik tegelased oma sisemised kompleksid. Kulminatsioonis peavad terroristid valima inimelu ja humanistliku ürituse vahel – nad valivad viimase.

URMAS LENNUK: Pseudoaktuaalne süžee, kuid head karakterid; kujundus väga tehnokraatlik ja vähe kasutatud, jõuliselt noortepärane "ulmelugu".

VAHUR KELLER: Professionaalse trupi kohta igavad näitlejatööd, lähenemine väga pealiskaudne, ilmne meeldimispuue. Nõrk dramaturgia, lõpp mõjus halva Hollywoodi filmina, kuid sellele vaatamata tundus, et publik sai oma elamuse.

TIIT OJASOO: Hea hulk tehnikat: üle saja prožektor, leeniga toolid ja tekid kindlustamüüridest tõusva rõskuse vastu ümbervõtmiseks. Aga igav ja mõttetu, sellist tükkki vaadatas ei saa ma aru soome näitlemisest.

"**Lumottu saari**" ("Nõiutud saar") Helsingis Uunisaaarel (mandrist 50 meetrit). **Q-teatteri**, tantsuteater "Raatikko", Performance Sirkus ja Sibelius Akadeemia rahvamuusika osakond. Lavastaja **Erik Söderblom**. Pilet 80+60 marka.

Etendus koosnes kahest osast, esimene oli kogu perele ja teine täiskasvanuile. Aluseks oli muinasjutt pajuoksa-poisikesest (Leppä-Pölkky), kes läks otsima kolme Vanapagana poolt varastatud printsessi, et võita pool kuningriiki. Teda takistab kuri Sööjatar. Etendus toimus terve saare peal umbes

Ingo Normet, Urmas Lennuk, Tiit Ojasoo, Vahur Keller

kümnes mängupaigas ja põhiloo vahele oli põimitud veel teisi muinasjutte. Nagu muinasjuttudes ikka, lõpeb kõik hästi ja teises osas, kui lapsed on koju saadetud, toimub Leppä-Pölkky ja tema kallima pulmapidu, kus lauldakse roppe laule, tõmmatakse publik tantsima ja räägitakse riivatuid lugusid.

U. L.: Vaimukas, hoogne ja leidlik lähenemine muinasjuttudele. Hea näide sellest, kuidas saavutada minimaalsete vahenditega maksimaalset. Huvitavalt ühendatud tsirkus ja rahvamuusikaansambel. Vaatemäng sõna kõige paremas tähenduses.

V. K.: Küllaltki harva on võimalus kogeda seda tunnet, et näitlejad suudavad sind täielikult toimuvasse kaasa haarata nii, et tekib puhas lapselik rõõm etendusest. Kuigi oli ainult kümme kraadi sooja ja pidevalt tibutas külma vihma ei tekkinud hetkekski tahtmist etenduselt lahkuda ja otsida endale mõni soojem paik – ja see on teatri puhul suur saavutus. Publik jaotati etenduse kestel mitu korda väiksemateks gruppideks ja viidi mööda saart laiali, kus neile räägiti või mängiti erinevaid muinasjutte, ja alati oli kahju, et ei ole võimalik olla mitmes kohas korraga. Tekstiga käidi ümber väga vabalt, paistis, et palju improviseeriti kohapeal ja publikuga suhtlemine ning loovälised naljad ei läinud kordagi labaseks. Kuigi kõik osalised mängisid suurepäraselt, torkas väga hea publikunärviga eriti silma Kari Ketonen (Leppä-Pölkky). Ta suutis olla huvitav ja üllatav kuni viis ja pool tundi kestnud etenduse lõpuni ning tema viimane number – muinasjutt vennast ja õest, kes jäävad vanapagana küüsi – pani publiku vaimustusest jalgu trampima. Väga lõbusalt mõjusid ka publikut irriteerivad ühemunarakukasikutest saatanatüdrukud (Beavis ja Butthead?), kes teekonnal ühest mängupaigast teise lisaks muudele trikkidele torkisid publikut tõrvikutega ja neelasid tuld. Lisaks veel käsitöömeistrid, kes etenduse ajal valmistasid villi ja klaasnõusid.

T. O.: See Leppä-Pölkky jah... Mul selg kohutavalt valutas, ma ei saanud koos ülejäänud publikuga tantsima minna ja tundsin ennast kui ühise ürituse saboteerija. Kui too Leppä-Pölkky siis viimase loo ajal rahval haukuda palus iga kord, kui tema "koerad" ütleb, haukusin ma oma nõrgal häälel täitsa ekstaatiliselt. Eestis interneti ja nina järgi tükke valides mõtlesime, et las olla siis mõni lastetükk ka... "Nõiutud saar", küllap mingid poroloonist trollid hüppavad pöösaste vahel ringi... Aga ei, lihtsad vahendid ja ülim leidlikkus. Mitu korda oli selline jõuetu rõõmu tunne – nii tobe mõte ja nii veenvalt ellu viidud! Näitlejate heatujulisust ja maitsekust

näitab või see, kuidas nad teises osas siivutuid laule laulsid: ilusad blondid soome neid ütlevad nii otse kui vähegi võimalik, aga see on lõbus ja mitte sugugi piinlik ega lame.

Richard Straussi "Elektra" Tel-Avivi ooperiteatri esituses Savonlinnas. Lavastaja **Rina Yerushalmi**. Pilet 350–700 marka.

Maailma suurimaid ooperifestivale umbes Rakvere-suurus linna modernselt korras- tatud kindluses.

U. L.: Pigem kostüümides kontsert kui ooperietendus. Tehniliselt väga heal tasemel, kuid lavastuslikult ja mänguliselt väga passiivne. Igal juhul nauditav elamus tõeliste muusikagurmaanidele.

V. K.: Muusikaliselt suurepärase esitus (dir. Asher Fisch), väga head lauljad ja hästi kokkukõlav orkester. Paraku aga oli enamus ajast huvitavam vaadata lakke või hoida silmad sootuks kinni.

T. O.: Ma olin väga kurb, nii lootsin näha tõesti hästi lavastatud ooperit, muusika ja vaatamängu sümbioosi, kuid ainuke, mida lavastajal tahtis, oli tohutu tükk lavapõrandast, mis aeg-ajalt hääletult üles alla liikus; aga Klytaimnestra käitus nagu tädi Tortilla.

Tõrnävä suveteater Seinäjoel. Ometi kord soe, päike paistab, +23! Pool tundi enne etenduse algust ootab maikas lavastaja meid tee ääres ja ütleb, et suveteater on elamise vorm. **Arto Paasilinna "Ulguv mölder"**. Lavastaja **Ossi Räikkä**. Pilet 80 marka.

Trupis viis professionaalset näitlejat, ülejäänud amatöörid, kellele makstakse ainult päevaraha ja sõidukompensatsiooni, kogu näitetrupp elab kommuunielu.

"Lugu möldrist, kes on nõuks võtnud, kui tal tuju tuleb, ülguda, jäljendada linde ja loomi. See polegi pelgalt tuju, vaid tahe elada isemoodi ja sellest rõõmu tunda. Sellest johtuvalt tekibki konflikt tavatu käitumisega möldri ja piiratud mõistmisvõimega vallaharva vahel, mis viib selleni, et mölder tunnistatakse hulluks, viiakse hullumajja. Kui ta hullumajast põgeneb ja metsas omamoodi elada tahab, ei anta talle sealgi asu. Kogu vallaharvas läheb välja ja sõjavägi aetakse jalule, et mölder kinni püüda, hullumajja tagasi viia. Algab kõikide sõda ühe vastu." (Leida Talts, "Pärnu teatrilugu", lk. 368, Mai Murdmaa lavastuse kohta Endlas 1988. a.) Ossi Räikkä oli rõhunud loo koomikale ja hullumeelsuse ning normaalsuse vahekorrale – Gunnar Huttunen oli esitatud mõistlikumana kui vallaharvas, ka lõpp oli õnnelik.

U. L.: Positiivselt rahvapärane suvetükk. Omajagu naljakas, omajagu mõtlemapanev – "kõigile kõike" etendus. Hämmastavalt hea

proffide ja amatööride stiiliühtsus, kõik mängisid küll omal tasemel, kuid tulemus oli võluvalt harmooniline. Arusaadavad ja huvitavad tegelaskujud ning mõistetavad tahtmised nende käitumises andsid võimaluse kergesti süveneda ja mõnuga kaasa elada. Teater kui suvine elustiil – nii tegijate kui ka vaatajate poolt.

V. K.: Kergelt ja lustiga, kohati ehk liigagi naerutada püüdvalt esitatud tükk. Siin oli kõige paremini tunda see, et kui tegijail endil on hea ja rõõmus tegutsemise energia siis on ka publikul hea olla – ja mis üldse on üllam suveteatri eesmärk, kui et publik lahkub etenduselt rõõmsa rahuga?

T. O.: Väga mõnus tükk. Päike paistis, linnud laulsid, inimesed mängisid mõnuga oma väikseid ja suuri rolle... Lapsepõlv tuli meelde – "Dekameron" ja "Kõik hiired armastavad juustu" Pärnu-Jaagupi laululaval.

Kalle Päätalo "Pohjalta ponnistaen" ("Põhjust pürgides"). **Pyynikki suveteatris Tampere** Lavastaja **Tommi Auvinen**. Pilet 80 – 120 marka.

Autobiograafiline lugu kirjanikuks saamisest sõjajärgses Soomes. Üksikasjalik ja põhjalik naturalistlik kirjeldus argipäevast ning olmust (alkohol, naised, eneseksjäämine). Pyynikki on üks vanemaid Soome suveteatreid ja sinna ehitati ka esimene pöörlev publikutribüün.

U. L.: Liiga üksikasjalik ja detailne ühe inimese argipäevade "joonistamine". Üksluine ja suhteliselt sündmustevaene kulgemine, kuigi näitlejad tundusid olevat võimelised huvitavamaks. Realistlik lavakujundus mõjus väsitavalt ja vaeselt. Paljud olmeteggevused laval häirisid jälgimist ja mõjusid väga otsitult.

V. K.: Usun, et soomlastele mõjus see tükk huvitavamalt kui meile. Kuigi mul ei ole midagi ette heita ei näitlejatele (peaosatäitja Aimo Räsänen tegi väga hea rolli) ega lavastusele, ei läinud laval toimuv mulle isiklikult korda. Võibolla on eestlaste jaoks selline sotsialistlik ülesehitustöö ja kollektiivi mured-rõõmud veel liiga lähiminevik, samas kui soomlasele jaoks võivad raudkangiga töötava naise ropud naljad isegi pisut eksootilised olla.

T. O.: Uhke asi see pöörlev publikutribüün – kord vaatad järvele, kord võssa...

Shaw'-Lerner-Loewe' "Minu veetlev leedi" Sampo Linna suveteatris Turus. Lavastaja **Aulis Ruostepuro**, peaosas estraaditäht **Arja Koriseva**. Pilet 100 – 130 marka.

Jälle pöörlev publikuosa, valgus ja mas- taapsed dekoratsioonid (kunstnik ja lavastaja tegutsevad samas kohas juba kuuekümnendatest aastatest). Vana tuntud lugu.

Kui palju on liiast?

Edward Lucie-Smithi ettekanne "How far is too far?" Pärnu uue kunsti muuseumi konverentsil "Tsensuur meedias ja kujutavas kunstis" 10. VIII 2000

Kunstitegijad on tänapäeval väga varmad tsensuuri üle kurtma, seda eriti lääne demokraatia tingimustes, kus neid peaaegu kindlasti ka kuulda võetakse. Tavapärast, seda eriti visuaalkunstides, on tsenseerimine või sellesuunalised katsed, teose originaalsuse märk ja teatud piirini ka auasi; igal juhul tagab see avaliku tähelepanu.

Toon kolm näidet, neist üks vana, kuid kuulus, teised kaks hiljutised. Kõigepealt Marcel Duchamp'i tuntuima *ready-made'i* "Fontään" juhtum. See oli pissuaar, mille Duchamp tõi tavalisest saniteerikauplusest, signeeris pseudonüümiga "R. Mutt" ning esitas 1917. aastal New Yorgi Armory žüriivabale näitusele. Nagu ta eeldanud oli, kõrvaldati teos näitusest sellest hoolimata. Sellega tõestas Duchamp, et näituse korraldajad polnud kõigest hoolimata vabad eelarvamustest – nende käitumine tundmatu R. Mutti suhtes näitas, et deklaratsioonide meelsus osutus silmakirjalikuks. Duchamp näitas ka, et kunstiteosed sõltuvad oma kunstistaatuse kindlustamisel lisaks sisulistele väärtustele ka kontekstist, millesse nad asetatakse. Majapidamistarvete poes oleks pissuaar see, mis ta on – pissuaar, Duchamp'i poolt välja valituna ning galeriikeskkonda sattununa sai sellest aga skulptuur. Nähtus, mis ühes kontekstis ei tekit mingeid vastuväiteid, võib konteksti muutumisel osutada tsensuuri huviobjektiks. Tsensuur omakorda sõltub sellest, mida võimalolijad sündsaks või antud olukorras sobivaks peavad.

Teised näited on omavahel tihedalt seotud, puudutades töid, mis olid väljas reklaamimagnaat Charles Saatchi Saatchi kollektsiooni põhjal koostatud uue briti kunsti näitusel "Sensation!", mida kõigepealt võis näha Londonis, siis Berliinis ning lõpuks New Yorgi Brooklyni muuseumis. Londonis ja New Yorgis põhjustas näitus palju poleemikat, vaidlusalusteks osutusid kummaski linnas aga erinevad tööd.

Londonis tekitas kõige rohkem pahameelt suur portree Myra Hindleyst, nn. Moorsi mõrvajuhtumi eest eluagse vanglakaristuse saanud naisest, kes mõisteti süüdi väikeste laste seksuaalse kuritarvitamise, piinamise ning tapmise pärast. Kuigi see kohtuprotsess toimus juba 1966. aastal, on Hindley ja tema kaasosaline Ian Brady briti massiteadvuses tänaseni kurikuulsad. Hindleyst pärast arreteerimist tehtud süngest politseifotost on saanud ikoon. Just selle pildi alusel maalis Marcus Harvey oma teose, kasutades värvi maalipinnale kandmiseks lapsekäe kujulist šablooni. Kui enne näituse avamist Londoni Kuninglikus Kunstiakadeemias info selle teose kohta kõmuajakirjandusse lekkis, kütsid ajalehed üles rahva meeleto viha ning organiseerisid ohvrite sugulaste avalikud protestid. Hiljem langes teos ka vandalismiakti ohvriks ning see tuli näituselt ajutiselt kõrvaldada.

See intsident on postmodernse avangardkunsti ja pressisümbioosi suurepärase näide – kõigi eelduste kohaselt küll vaenujalal, on nad mingil määral siiski teineteisest sõltuvad. Harvey maali ümber tekkinud protestikampaania oli suur osa näituse väga menukaks muutunud reklaamis.

Kui sama näitus avati mõni aeg hiljem Brooklyni muuseumis, ei keskendunud protestid mitte Hindley maalile, mille taust polnud Ameerikas nii tähenduslik, vaid Aafrika päritolu briti kunstniku Chris Ofili "Madonnale". Ofili kaubamärgiks on kuivatatud elevantisõnniku kasutamine maalidel. Antud juhul oli sõnnikust vormitud üks Madonna rindadest, tavapäraste ingliskeste asemel ümbritsesid teda aga pornoajakirjadest välja lõigatud siivutud pildid. Viimased kutsusid esile suhteliselt vähe pahameelt, kära tekkis just sõnniku pärast. Vastased, kellest paljud maali näinudki polnud, kirjeldasid seda kui "ekskremendiga kaetut". Näituse suurimaks

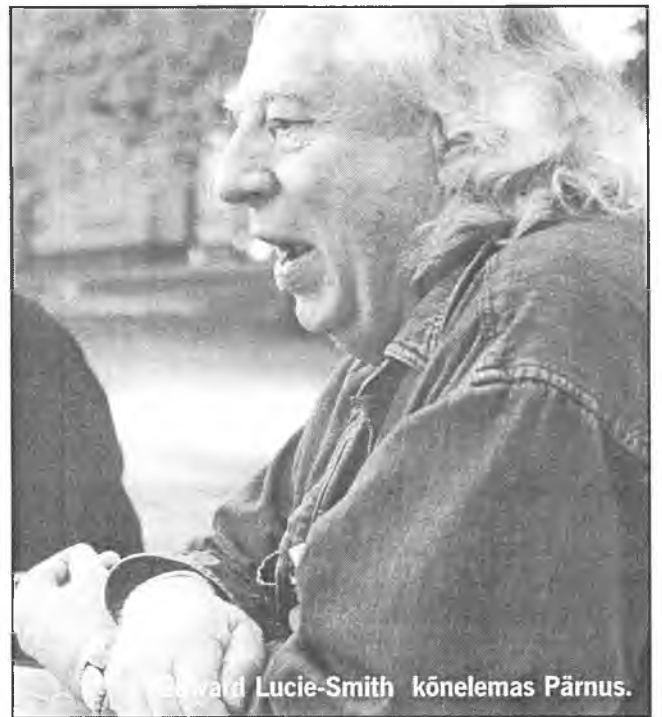
oponendiks oli New Yorgi linnaapea Rudolph Giuliani. Giuliani kavatses sel ajal kandideerida USA Senatisse ning vajab linna suure katoliku kogukonna toetust. Ta leidis arvatavasti, et ähvardades Ofili teose edasise eksponeerimise korral jätta Brooklyni muuseum ilma linna toetusest, on tema valimisedu tagatud. See taktika andis aga tagasilöögi ning taas kord saavutas näitus vastuseisjate tekitatud meediakampaania tõttu vaid suurema publikumenu.

Need kaks juhtumit illustreerivad dialoogi, mis tänapäeval toimub avangardkunsti ning televisiooni ja ajalehtede vahel ja mille kolmandaks osapooliks on erinevad poliitilised ja võimustruktuurid. Tsensoorid võidutsevad aga harva, pigem kipuvad nende jõuetud summutamiskatsed pikas perspektiivis väärtustama kunstiõnnumusi, mis tegelikult sellist tähelepanu ei väärigi.

Ainsad juhused, mil ärakeelamine õnnestub, on need, kui kunstnik on suundunud mõnda valdkonda, mis liberaalse lääne ühiskonna hetkel endast eriti välja viib. Harvey maal, mis iseenesest ei ole üldsegi eksperimentaalne, mängis Suurbritannias ja USAs fookusse tõusnud pedofiiliteemaga. Kui sellel oleks kujutatud veel ka alasti last, oleks teose ärakeelamine olnud väga tõenäoline. Kujutised, mis 1970ndate hipikultuuris olid täiesti tavalised, näiteks alasti habetunud issid hüpitamas põlvel alasti puberteedieelikuist tütreid, on tänapäeval avaldamis- ja eksponeerimiskõlbatud.

Lääne demokraatlikes ühiskondades keskenduvad tsensuuriküsimused peamiselt seksuaalsusega seotud teemadele. Ainsaks erandiks on siinkohal holokaustiga seotud. Emotsioone, mida selle teema käsitlemine võib tekitada, illustreerib hästi poola kunstnik Zbigniew Libera teose "Lego kontsentratsioonilaager" kõrvaldamine 1997. a. Veneetsia biennaalilt. Pole lihtne mõista, miks Libera teos nii palju negatiivseid emotsioone äratas, ja seda ühiskonnas, kus Art Spiegelmani "Maus" – koomiksina esitatud holokausti lugu – oli üledukas. Mõlemad tööd kasutavad triviaalseid sümbiooleid, nende erinev vastuvõtt näib täielikult sõltuvat nüansidest, lisaks ka fakt, et Spiegelman on ise juudi päritolu ning tema vanemad olid kontsentratsioonilaagrist pääsenud. Libera kogemus tõestab veenvalt, et põhimõte "kõik on lubatud" ei pea paika isegi ühiskonnas, kus avangardkunsti on saanud kultuuriteadvuse üldtunnustatud osa. See tõestab ka, et piir nähtuste vahel, mis tõenäoliselt tsensuuri tähelepanu äratavad, ja nende vahel, mis probleeme ei tekitavad, on väga ähmase.

Kunsti ja ühiskonna dialoogi trükitava ja esitatava lubatavuse piiride üle raskendavad mitmed asjaolud. Põhilisemaid neist, nagu olen juba viidanud, on avangardi enese vajadus tekitada opositsiooni, mille kaudu end defineerida. Teine faktor on tehniline – foto ja sellele lähedase video järjest olulisem roll tänapäeva kunstis. Marcus Harvey "Myra Hindley" ja Chris Ofili "Madonna" on selles kontekstis näidetena erandlikud, sest need ei ole otseselt fotod, kuigi mõlemad sõltuvad siiski fotokujutisest. Enamik tsenseerimissoovi tekitavaid kaasaegseid kujundeid on aga just fotod – kohe meenub Robert Mapplethorpe'i, Andres Serrano ja Sally Manni looming. Vastuseis Serrano "Piss Christ'ile" (foto uriini uputatud odavast plastmasskrutsifiksist) poleks olnud sedavõrd massiline, kui Serrano oleks sama motiivi maalinud või joonistanud. Raevu põhjuseks oli aga see, et kujutis kajastas ühtlasi fakti – krutsifiks oli tööpoolest asetatud kehavedelikku. Paradoksaalne on, et fotomeedium ei garanteeri ju tegelikult seda, et esitatud vedelik oli uriin, fotograafia seisukohalt võinuks see sama hästi olla ka limonaad.

MARK SOOSAAR

Sally Manni teoste puhul on toimunu faktilisus aga juba vaieldamatu. Tema enim kära tekitanud fotol näeme kunstinikku koos oma kahe noore tütrega vabas õhus tagantvaates maha pissimas. Tegelikuses toimunud kajastab oma fotodel ka Mapplethorpe, kelle homoseksuaalsete meeste suguaakte kujutavad fotod põhjustasid skandaali Cincinnati kaasaegse kunsti keskuses.

Kirjeldatud juhtudel oli fotojäädvustus vaatajale kinnituseks, et esitatu on ka tegelikult aset leidnud. Tõelisuse moment ongi see, mis saab sellistel puhkudel otsustavaks. Üldiselt ei tegele tsensuur vabades ühiskondades kunsti kui sellise suunamisega. See, mida püütakse reguleerida ja kontrollida, on sotsiaalne, antud juhtudel seksuaalkäitumine. Usutakse, et nähes millegi detailset, realistlikku – fotograafilist – kujutamist, võib vaataja saada impulsi nähtut korrata. Tsensuur visuaalses maailmas võib olla aga ka kullaltki selektiivne: näiteks erootiline foto galeriiseinal äratas tsensuri tähelepanu tõenäolisemalt kui sama foto raamatukaante vahel. Ka kallis väikese tiraažiga raamat tekitab ilmselt vähem probleeme kui massilise levikuga odav *paperback*. Erootiliste kujutiste esitamist kontrollitakse, tehes esmalt vahet avaliku ja eraruumi vahel, teiseks tuginedes ametkondade veendumusele, et sellised kujutised on vähem kahjulikud majanduslikult kindlustatutele.

Situatsiooni komplitseerib USA konstitutsiooni inimõigusi käsitlev "Esimene põhiseaduseparandus". Ehk üllatuslikultki on kõigist lääne demokraatiatest Ameerika Ühendriigid see paik, kus tsensuuri pooldavad meeleolud on kõige jõulised. Põhjuseks on sealses ühiskonnas läbi ajaloo kesksel kohal olnud fundamentalistliku religiooni mõju. Samas on Ameerika siiski maa, kus vaba eneseväljenduse õigus on kõige põhjalikumalt ja otsesemalt defineeritud. Lisaks põhiseaduseparandusele tagavad selle õiguse ka Ameerika Ühendriikide ülemkohtu vastavate juhtumite lahendid. Avangardsed kunstiaktatsioonid ei ole küll alati leidnud kohtu heakskiitu, kuid ülemkohtu otsustest tulenevalt võivad kunstnikud siiski teha ja näidata peaaegu kõike, mida soovivad.

Kuigi Ameerika ülemvõim kaasaegses kunstis on tänaseks selgelt kahanenud, mängivad Ühendriigid, New York eriti, peaosas avangardkunsti piiride määratlejana. Ülejäänud maailma püüd järgida Ameerika kunstimaailma väärtushinnanguid on sedavõrd suur, et õigusorganitel on väga raske tsenseerida kujutisi, mis on New Yorgis heakskiitu leidnud. Kommunikatsioonitehnoloogia kiire arengu tõttu on samas ka raske Ameerikas toimuvaga mitte kursis olla. Lisaks sellele on tänu Internetile saanud võimalikuks ligipääs väga suurele hulga, muu hulgas ka pornograafilisele materjalile, mis varem oleks jäänud avalikkusele kättesaamatuks. Enam ei olegi vaja minna kunstigaleriisse vaatama kujutisi kummalise tegevusega hõivatud alasti inimestest, huvi korral piisab liitumise mõnega arvukaist Interneti *newsgroup*idest. Paljudes riikides on ametkonnad seni edutult võidelnud Interneti selle tahu tsenseerimise nimel. Avangardkunstinike harrastatav ühiskonna valuläve piiride kompamise mäng hakkab selles kontekstis mõjuma juba väga vanamoodsalt. Teoreetiliselt on järel vaid üksikud valdkonnad, milles kunstniku metsikusteni minek viitaks veel tema originaalsusele.

EDWARD LUCIE-SMITH

Tõlkinud

MARIA-KRISTIIINA SOOMRE

Autoportree

Kas eesti mütoloogia on sinu arvates huvitav?

On küll. Mina olen kunstnik. Minu asi ei ole arutleda ja uurida, kustsaadik ta on originaalne ja kust alates laenatud. Mulle on kunagi öeldud, et Kreutzwald laenas Sarviku Saksast. Aga mütoloogilised tegelased rändavadki ühelt maalt teisele. Võtame või "Kalevala", kus on palju Egiptusest laenatud. Piiri, kust üks või teine element pärineb, on raske kindlaks teha. Midagi kordub, midagi erineb. Küllap sattusid ka viikingiajal siia mingisugused jutud, kõik ei pärine ju rahvalauludest. Need on ilusad ja huvitavad, aga midagi pidi veel olema. Mingid lood. Nende lugude pärast meeldivad mulle Underi ballaadid. Ma ei saa aru, miks arvatakse, et ühe maa mütoloogia on halvem kui teise oma? Laenulised elemendid tähendavad seda, et mütoloogia ei saa kunagi valmis. Et seda on võimalik edasi "teha". Ka Vanas Testamendis on sumeritelt laenatud lugusid: maailma loomine, veeuputus ja Aadama ning Eeva lugu. Veidi on muidugi muudetud, raskuspunktid on asetatud mujale ning lood sobitatud.

Kas Underi portreegi sündis ballaadide tõttu?

Tema ballaadid tõesti meeldivad mulle. Mu isa pidas Underist väga lugu. Isa tundis teda. Ta käis Underiga koos 1906. aasta üldhariduse suvekursustel. Mul on isegi üks vana foto, kus isa on koos Underiga üles võetud. Isa luges tema luulet. Just ballaade. Tollest ajast need jäidki meelde.

Toomas Vindi kevadisel kuraatorinäitusel üllatasid sa kunstipublikut Juhan Liiviga. Õigemini tema kuulsa kuuekinkimislooga. Liiv seisab sinu pildil surmtõsise näoga, tema selja taga on heledal lumel sügavad sinised jäljed. Kuidas sa Liivini jõudsid?

Mulle meeldis Liivi absurdus. Ta ei taotlenud ju millestki mingit praktilist kasu. Liiv oli täielik absurdiinimene. Ka tema innukalt isamaa-armastust võib pidada absurdseks. Seda ollakse harjunud vaatama kui hullust. Tegelikult võiks Liiv jääda eeskujuks. Kui mineviku, oleviku ja tuleviku ideeinimene.

Oled selle pildi sisse maalinud ka Liivi üksinduse, eraldioleku ning ainulisuse. Kui järele mõelda, siis ainulisust leidub ka sinu varasemates töödes. Näiteks Leda pulmarüübildis, kus sulgedest kleidis Leda, jalge ees üksik sulg, ahvatlev ja ainuline. Või sinu üks tuntumaid maale "Flora", mis kujutab sissepoolepööratud pilguga naist hoidmas üksikut kirsimarja sõrmede vahel. Hasso Krull kõneleb Loomingu juulinumbris üheksakümnendate aastate kirjanuse mõttevahetuses ainulisusest kui üheksakümnendatele iseloomulikust nähtusest. Sina oled ainulisust kogu aeg maalinud. Kas ainuli-

sus on alati seotud üksinduse ja eraldiolekuga?

Inimene ongi tegelikult üksik. Ka kollektiivis võib end üksikuna tunda. Inimene võib terve elu tunda end üksikuna.

Kas selle üksindustunde tõttu ongi Edward Hopper üks sinu lemmikkunstnikke?

"Hopperi maale nägin Ameerika kunsti näitusel Leningradis. Tema piltides on üksindus teravalt tajutav. Ma mõtlen eksistentsiaalset üksindust. Suuremas mõodus. See ei pruugi kehtida ainult inimeste puhul. Hopperil läheb ka raudtee tühjusest tühjusse. Tal on ka maastiku üksindust. Tema pildid tekitavad võimsa tunde, see on see, mida võib tunda ka üksik tühjal maastikul. See on ka tegelikult elus vahva.

Kui Liivi juurde tagasi tulla, siis miks sulle just kuue kinkimise lugu meeldis?

Mida on ühel poeetil anda? Luuletustest, neist ei pea keegi midagi, aga kuube anda, vaat see on juba midagi käegakatsutavat. Minu pildil on Liiv ülitisine. Ma arvan, et ta oligi niisugune. Liiv oli haruldane.

Kas sa rohkem midagi eluloolist, või elu ja kunsti vahetust puutuvat pole maalinud?

Mul peab midagi vilksatama. Kuidas ma ütlesin: võib ju olla midagi head või huvitavat, aga mulle ei pruugi see korda minna. Tegelikult on kirjanikud minuga lausa tõelnud, et miks ma seda teen, mis nende asi on. Aga kui kirjanikud ei tee, peab kunstnik tegema.

Sinu piltides saavad kokku kunst, kirjandus, mütoloogia ja ajalugu. Ühtlasi oled sa ka looduse uurija. Sinust võib kõnelda kui neorenessansi esindajast. Kumb poolus on sinus tugevam, kas kunstniku või uurija oma?

Maailma tekkelugu on hiigla huvitav. Kunstnik ei ole teadlane. Ta ei koosta valemeid ega kasuta oma töös statistilisi andmeid. Ta vaatab üldist. Ka mind huvitab asi põhimõtteliselt. Loen praegu vene keeles Leonardo da Vinci elulugu. Olen tema traktaadid ammu läbi lugenud, aga ma loen teda aeg-ajalt üle. Ta on hiigla terava pilguga asju jälginud. Võiks arvata, et ta on just sellepärast nii huvitav, et ta on asju käsitlenud hiigla teaduslikult. Ta lähtub loodusest. Tema käsitluses on kunst looduse jälgendaja. Ta seletaks justkui kõik teaduslikult ära. Tegelikult on ta kõige salapärasem kunstnik. Kogu tema maalimislaad on saladuslik. Pintsli jälg mõnel pildil on olematu. See näitab lõhet kunsti ja teaduse vahel. Kõik ei ole seletatav.

Missugused inimesed sulle veel peale absurdiinimeste meeldivad?

Need, kes ajavad oma joont või mõtet. Ma arvan, et selles on midagi.

LIVIA VIITOL

Näitusest "Eesti maalikunst aastatuhande vahetusel"

Tallinna Kunstihoones avatud näitus on selle ellukutsuja Eesti Vabariigi presidendi Lennart Mere ning näituse koostaja ja kujundaja maalikunstnik Olev Subbi püüe anda 41 kunstniku loomingu kaudu ülevaade viimaste aastate maalikunstist Eestis. Üldisemalt, kultuuriloolise mudelina võttes, on see katse kajastada traditsioonide püsimist ja eneseksjäämist ühiskondlike muutuste kiuste. Näituse avakõnes lausus president Meri: "Arvan, et XX sajandi teise poole eesti maalikunst ongi iseeneseks jäämise kunst. Mul tekkis soov selles veel kord veenduda, teid selles veenda ja ennekõike teid kõiki selle eest veel kord tänada."

Näituse ellukutsuja
president

Lennart Meri

pidi vedada, iseendale ja kunstile truuks jääda ning, kui on piisavalt leiba ja huumorimeelt, vaikselt naeru kõhistada.

Paslepas 17. augustil 2000

Näituse koostaja

Olev Subbi

Miks otsustasite ellu kutsuda just maalinäituse?

Tahtsin näha, kus me oleme. Miks seda mitte teha läbi maalikunsti? Maalikunstil on muusikaga ühine see, et kumbki ei vaja tõlki ega advokaati.

Milline on maalikunsti roll Eesti kultuuripildis ja mis on näituse "Eesti maalikunst aastatuhande vahetusel" kultuuripoliitiline eesmärk?

Kunagi poetas Olev Subbi lause, et eesti maalikunst oli möödunud sajandi teisel poolel suletud kahe raudse eesriide vahele ning pidi eluspüsimiseks ja iseeneses uuendamiseks ikka jälle tagasi pöörduma oma alguslätete juurde, mis peituvad prantsuse maalitraditsioonis. Tekkis soov kogeda, kas ka teised kunstnikud Eestist ja mujalt neid seoseid tajuvad. Maalikunsti roll? Kardan teid ehmatada, kuid minu arvates kestab veel mõnda aega veneaegne hirm Eesti-maad kaotada ja veneaegne rööm Eestit ikka ja jälle avastada. Raudsed eesriided on kadunud, aga mida teevad eestlased? Nad kihutavad ühest Eestimaa otsast teise otsekui kadunud poega otsides ja kadunud poega emmates. Ma ei tea, kuidas see maalikunstis avaldub, aga ta avaldub, kui me iseennast ei häbene.

Kas sellest näitusest võiks kujuneda traditsioon?

Kui kunstnikud ja vaatajad seda tahavad, miks mitte? Mood on professionaali käes ikkagi ainult vahend, mitte eesmärk.

Ütlesite näitust avades, et kunstnik on iseennast teostades ametnike meelevallast vaba. Kas ametnike roll kunsti mõjutajatena on olematu?

Ta on palju tühisem, kui see ametnikule meeldiks. Lubage lõpetada anekdoodiga. Umbes septembris 1947 – kool oli juba alanud – avaldas Sirp ždanovliku artikli sellest, mida tohib ja mida mitte. Peksupoisiks sai Fernand Léger. Ostime selle peale rulli Kehra pappi – seda oli juba saada –, maalime selle peale ilmatusuure koopiat Fernand Léger' pildist ja panime ta oma kooskõlmise kohas üles. See oli koolipoiste viis näidata, et me ei nõustu turuametnike rolliga. Eesti graafika, luule, viimasena ka maalikunst tegid sedasama, ainult omal professionaalsel kombel. See, kes maksab, tellib ka kunsti. Nii ta vähemalt usub. Kunstniku ülesanne on teda nina-

Milline on selle näituse koostamise põhimõte?

Kui mulle tehti ülesandeks näitus koostada, määrasid selle toimumise aeg ja koht ka pealkirja. See on ülevaatenäitus, esindatud praegu tegutsevad maalikunstnikud viimase kuue aasta tooduga. Valiku üle võib vaielda ja olen selle üle mõttes ka ise palju vaieldud, tegin selle oma parimate arusaamade põhjal kajastamiseks seda, milline on praegune eesti maalikunst, kui erisuunaline oma taotlustelt, kui ühtne sealjuures oma kvaliteedilt ja kuivõrd on näha ühine lähtepunkt. Tegemist on maalikunstiga selle kitsamas mõttes, nii nagu mina seda mõistan – see on kunst, mis opereerib värviga. Seega on ka kõik väljajätmised teadlik professionaalne valik jäämaks eriala seatud piiridesse.

Kas olete ise tulemusega rahul?

Mitte päris. Olen rahul kontseptsiooniga – näidata kõiki meil maalikunstis valitsevaid suundumusi võimalikult selgema esindaja kaudu – printsiip, mis teeb eksponeerimise raskeks, aga siiski võimalikuks. Ainuke asi, millega ma rahul ei ole, on see, et ette nähtud ajavahemiku sisse ei lange mitte kõigi autorite parimad tööd. Seetõttu on neid, kellelt on väljas minu teada nende kõige paremad tööd, ja neid, kes esinevad enda kohta tagasihoidlikult. Aga isegi kui oleksin osanud seda ette näha, ei oleks mul olnud võimalik minna mööda autorist, kes esindab mingit kindlat suunda.

Näitus on tekitanud palju poleemikat, kas selle üheks eesmärgiks võiks pida diskussiooni?

Poliitikas kaalutakse sündmuste võimalikke järelkajaid ja aktsioonide vastuaktsioone väga täpselt, kultuuris on asi teisiti. Kui kultuurisündmus saab küpsiks, siis see toimub ja ei küsi kunagi, mis sellele järgneb. Kui on olemas maalijad ja maalid, leitakse ruum ning toimub näitus. Millised on vastukajad, sellele näitusetegijad ei mõtle. Ka president oli praegu näitusetegija.

Küsinud

MARIA-KRISTINA SOOMRE

“Nimed marmortahvilil” tahetakse kinolinale tuua

Vastab Eesti Filmi Sihtasutuse peaekspert Jaak Lõhmus

Töötad alates 1. juunist EFSi peaekspertina. Mis sellega muutub sihtasutuse töös?

Esimene asi on see, et filmide tootmiskõlblikkusele annab lõpliku hinnangu ainult üks ekspert. Asi ei toimu enam viieliikmelise komisjoni hääletamisega nagu varem (esimese ekspertkomisjoni ajal tehti otsus salajasel hääletamisel, järgmise ajal lahtisel hääletusel koos kommentaaridega). See oli EFSi nõukogu ja meie filmipoliitikute mullu langetatud otsus, et aeg on üle minna niisugusele töökorraldusele. Mina isiklikult olen olnud arvamisel, et Eesti filmitegijad pole nii radikaalseks sammuks (mis on astunud teiste riikide filmiinstituutide eeskujul) täiesti valmis, aga proovime nüüd pealegi sedaviisi asju ajada. Varem ekspertkomisjoni aadressil tehtud kriitika, et filmiprojektide kohta langetatud otsused (kas toetada või mitte) on anonüümsed ja et keegi ei vastuta tehtud otsuste eest, peaks praeguse töökorralduse juures küll ära jääma. Praegusel juhul on otsustamine personaalne. Niisiis peaks olema ka selge, kes vastutab.

Aga see puudutab konkreetset ekspertiisitööd toetustootlustega. Kui nii ametlik sõnastus kedagi huvitab, siis taktikalised ja strateegilised tegevusjooned panevad paika EFSi juhatus ning nõukogu.

Praegu oled sina ainuke otsustaja?

Ei ole. Mina teen filmiprojekti ekspertiisi – vaatan läbi kõik materjalid, alates sünopsist, stsenaariumist ja režissööri nägemusest kuni eelarveni ja võimaliku videomaterjalini – kas üks on teisega vastavuses, mis on puudu jne. Stsenaariumi lugemisest saadavale ilukirjanduslikule mõnule lisaks tungib pidevalt sõõrmetesse lehitsetava paberipaki tolm – filmiprojekti käivitamiseks vajalik materjalivirn kõigub paksuselt paarist saelauast paraja tellisevirnani. Tegelikult on see nõudlik ja kaunis väsitav bürokraatitöö. Olgu peale, vastuseks sinu küsimusele, mina teen läbitöötatud paketi põhjal toetustettepaneku, mille põhjal EFSi juhatus, – s.t. mina ja peadirektor Riina Sildos, võtame vastu lõpliku otsuse. Viimane ei saa sugugi mitte alati olla positiivne, sest teha tahtjaid on palju, kuid raha – teadagi – vähe.

Kas nii jääb ka edaspidi?

EFSis valmib uus toetuste eraldamist reguleeriv põhimäärus. Selle esimene spetsialistidele lugemiseks sobiv mustand on enam-vähem valmis. Uues põhimääruses on ette nähtud, et ekspertiisi kaasatakse ka nõunikke, kes loevad stsenaariume ning analüüsivad põhjalikult filmide eelarveid. Uue põhimääruse kirjutamisel lähtutakse EFSi kolme tegevusaasta jooksul omandatud kogemustest ning naabermaade filmi-instituutide poolt välja töötatud põhimõtetest, mis saavad olla meile heaks eeskujuks. Uus põhimäärus hakkab reguleerima nende filmiprojektide tootmist, mis käivituvad 2001. aastal.

Millest toetusotsuste tegemisel lähtutakse?

Nagu kiri ütleb: filmiprojekti kunstilisest ja majanduslikust põhjendatusest.

Aga inimese keeles?

Muidugi tahaksime, et Eestis tehtaks maailma paremaid filme. Aga teine asi, millest me peame lähtuma, on see, milliseid filme meil parasjagu tehakse ja suudetakse teha. Kriitik võib ju vaadata kodumaist filmi mingil absoluutsel mõõtskaalal, ja ega sealt siis vist enamasti midagi järele ei jääks, kui rappima hakkad.

Aga protsessi seisukohalt on tähtis jälgida ka muid asju, näiteks töö tähendus autori, režissööri või produtsendi varasema loomingu taustal ning perspektiivis. Pidulikult öeldes, eesti filmikultuuri kontekstis. Vaat need asjad tuleb kokku panna. See tekitab teistes kivi otsas kükitajates kindlasti paksu verd, ent vahel tuleb mõni kaua kivi taga seisnud regi lahti aidata, mõttega, et pärast

Strateeg ja stsenaarist: EFSi peaekspert Jaak Lõhmus ja kinoliidu juhatuse esimees Arvo Vallikivi-Valton filmipeol.

ENN SÄDE

hakkaksid tulema paremad filmid. Ideaal on toetada ainult parimaid stsenaariume, kõige paremini tootmiseks ette valmistatud projekte. Siin ongi suuremad käärid, kuna selliseid, n.ö. täispakette, kus kõik, käsikirjast kaassinantseerijateni oleks omal kohal, kohtab väga harva. Vahel on küll tootmise pool ja eelarve täitsa hästi ette valmistatud, kuid lool endal ei ole sisu.

Maikuu alguses peeti filmirahva seas elevust tekitanud mängufilmide pitchingut. Paluks seda kommenteerida.

Klassik Enn Säde pakkus sellele võõrterminile hea vaste: võistukaitsmine. Ekspertkomisjon otsustas lihtsalt avada töövormi, tootjatele pakuti välja mängufilmide arendustootuse saamiseks lahtise väitluse vormis kaitsmine, kuhu kutsuti ka ajakirjanikke. Ekspertidid said väga hea pildi sellest, milliste filmiideedega meil üldse tahetakse tööd teha. Võistukaitsmisel tuli välja, et filmiideed on väga erineval tasemel lahti kirjutatud ja väga erinevas arengujärgus. Üldine pilt oli siiski väga huvitav. Ka paar-kolm filmitootjat, kes sel päeval hommikust õhtuni saalis istusid, arvasid, et see võistukaitsmine andis selge läbilõike ideede ja projektide ettevalmistuse tasemest ning ka nende kaitsmise oskusest.

Mis seisus on praegu pikkade mängufilmide projektid? Millal peaksid algama Simmi-Raudami “Heade käte” võtted?

Stsenaariumi- ja arendustootust on saanud tosin mängufilmiprojekti. Neist tootmise saab aasta jooksul minna kõige rohkem neli, olenevalt eelarve suurusest.

Möödunud nädalal otsustas Läti riiklik filmikeskus, et toetab Peeter Simmi filmi “Head käed” tootmist. Eesti Filmi Sihtasutus toetas sellesama koostööprojekti arendamist juba kevadel.

Käsikirjast on autoritel valmimas juba kolmas viimane variant. Kui see valmis, võiks filmi arendusperioodi lõppenuks lugeda. Stsenaariumiga on töesti kõvasti tööd tehtud, eelarve hakkab samuti kokku saama. Filmi ettevalmistusperiood on planeeritud septembrikuusse, võtted peaksid algama oktoobri keskel. “Head käed” on esimene Eesti-Läti täispikk koostöömängufilm.

Muidugi – Simm on ju Läti 1999. parimaks režissööriks tunnustatud. Kui suur on Läti osa “Heades kätes”?

Simm tunnustati 1999. aasta parimaks režissööriks lühifilmiga “Aida”, mis oli üks osa Eesti-Läti filmikassettist “Sellised kolm lugu...”.

Läti osa “Heades kätes” on pool eelarvest. Rahvusvahelise filmikoostöö eelarveid arvestatakse dollarites, filmi kogueelarve on suhteliselt mõistlik, 450 000 dollarit. Ameerika mõstes on see *no budget*-film, film ilma eelarveta, aga meil, näe, rahvusvaheline koostöö. Lätlased võivad eestlastega võrreldes loota filmi suurele menule kinodes, sest mängufilmi “Ohtlik suvi” vaatas lätis rohkem kui 80 000 inimest. See on Eestiga võrreldes tohutu arv. Meil võiks “Head käed” siiski võita päris palju publikut valmivates multipleksides. Film tuleb linale ju tuleval aastal, Eestis ennustatava uue kinobuumi alguse ajaks.

Milline on üldse EFSi mängufilmiideoloogia?

Tänavune aasta on kujunenud debüütlühimängufilmide aastaks. Lühimängufilmidega debüteerivad René Vilbre, Olle Mirme, Toomas Sula, Mare Raidma – kõigi nende filmid peaksid esilinastuma hiljemalt detsembrikuus. Ja järgmisel aastal peaks toimuma elavate klassikute tagasitulek. Märtsikuuks peab valmima Arvo Iho “Karu süda” ja samuti kevadel Peeter Simmi “Head käed”. Marko Raat on teinud oma “Agent Sinikaela” esimesed dokumentaalvõtted, selle praegu arendusjärgus oleva, huvitava idee ja vormiga filmi võtteperiood langeks järgmise aasta suvele. Aga selle projekti saatuse otsustab arendusperioodi tulemus. Käivitada tahaks ka suure eelarvega ajaloolist filmi “Nimed marmortahvilil”, ent selle saatus sõltub justnimelt eelarvest ja kaasfinantseerijatest. Kõige suurem puudus on praegu pika lastefilmi stsenaariumist, meile pole laekunud ühtki pakkumist.

“Nimed marmortahvilil” on kuluaarides tekitanud palju elevust. On teada, et peaminister saatis kultuuriministrile sünnipäevaks eraviisilise õnnitluskirja, milles aetakse ka tööalast asja, soovitudes kultuuriministeeriumil film “Nimed marmortahvilil” tootmisse lasta.

Ma ei räägiks kirjast, mida ma näinud ei ole. Hoopis tõsisem asi on eesti filmi praegune seis. Selle valgusel oleks küll vaja niisugust filmi, nagu oli soomlaste “Rukajärven tie”. Filmi, mida läheksid vaatama kõik, poisinagast vanaisani ja vanaamani. “Nimed marmortahvilil” võiks hea stsenaariumi ja hea lavastusega niisuguseks filmiks saada küll.

Laias laastus öeldes oleks meil vaja teha vähemalt kolm mängufilmi aastas: esiteks nn. rahvafilm – see, mida rahvas vaatab; teiseks väärtfilm, mis korjab mujal maailmas, eelkõige filmifestivalidel loojatele, rahvale ja riigile aupaistet, ja kolmandaks laste-

film. Taasiseseisvunud Eestis tehtud filmidest on meil võtta suurepärase, festivalidelt kummekond auhinda korjanud väärtfilm, Sulev Keeduse “Georgica”. Lastefilmidest on meil Rao Heidmetsa mitte eriti edukas “Kallis härra Q”. Kuid rahvafilmi pole. Rahvafilmina oleks “Nimed marmortahvilil” kõige loovam ja universaalsem variant – kui jutt on Vabadussõjast, siis ei pea ju mitte keegi seda eesti rahva jaoks enam tõlkima. Et film on sellest ja sellest. See on teema, mis kõige paremas tähenduses “müüks” ja rahva kinno võiks meelitada.

Nagu omal ajal “Kevade”.

Justnimelt. Ei tohi unustada, et idee algataja on Arvo Kruusement. Kahju, et “Nimed marmortahvilil”, mille valmimine oli algul kavandatud EV 80. juubeliks, ei saanud siis valmis. See takerdus paljude asjaolude pörkamise taha. Aga ju me siis polnud objektiivselt selleks valmis. Kinosale jäi siis üha vähe maks, nüüd on lubatud plahvatuslikku kinosaalide juurdekasvu.

Kui kaugel see “Marmortahvli nimede” asjategelikult on?

Produtsent on esitanud EFSile filmiprojekti esialgse kirjelduse koos eelarve visandiga. Arvo Valton kirjutab praegu stsenaariumi.

Ja kes on lavastaja?

Kavandil on kaks nime: Elmo Nüganen ja Jaak Kilmi.

Mis see ideoloogilise maitsega audioviisuaalkunst kõik maksma läheb?

Täiseelarvest on vara rääkida. Odav see ei tule. Seda filmi on võimalik teha ainult siis, kui EFSi üldine eelarve oleks praegusest oluliselt tusedam.

On räägitud, et järgmisel aastal vajab eesti film EFSi kaudu vähemalt 30 miljonit.

Üks asi on tahtmine, teine asi saamine. Juba tänavuseks aastaks taotleti minu teada 30 miljonit, aga tegelikkus on teine. Kui aga lühimängufilmide aasta lõpeb ja algab pikkade mängufilmide aasta – kinod ju ootavad! –, siis peaks ka eelarve kasv loogiline olema. Meie filmitegijate jaoks saatuslik probleem ongi see, et kogu Eesti filmitootmisele eraldatav summa on liiga väike. Ja sellest tulenevalt on liiga väike ka ühele mängufilmile maksimaalselt eraldatav raha – potentsiaalse välispartneri jaoks on see ebaatraktiivne, et keegi polegi projektiga liitumisest huvitatud. Ainult lätlased ja mõnikord ka soomlased saavad meie probleemidest aru.

TARMO TEEDE

Armastus on parim uudis!

Seebiooperi ja selle vaataja tundestruktuurid

Kõige lihtsama määratluse järgi on seebiooper jätkuv seriaal, mida näidatakse iga päev väljaspool *prime time*i. Tegemist on pikaajalise narratiiviga, kus on palju tegelasi ja üksteisega põimuvaid süžeele. Keerulised süžeeleiniidid ja rohked inimsuhted koos tekitavad kompleksse inimsuhete- ja süžeevõrgu. Narratiivides domineerivad armastus ja romantika, millega seostub küll ka teisi liine, näiteks kriminaalsed süžeed ja spionaaž.

Kogu seebiooperi fiktiivset universumit hoiavad koos tunded: armastus, viha, kättemaksuhimu, armukadedus. Tunded motiveerivad tegelaste tegusid ning toimivad seebiooperite süžeelelise mootorina. Artikli eesmärk on vaadelda, milliseid tahte ja tunnete diskursse sisaldab seebiooperi ideoloogia vaatevinklist. Vaatlen ka seebiooperi vaataja ja seriaalimaailma omavahelist suhet ning käsitlen nutukogemuse või pigem selle puudumise kaudu vaataja emotsionaalseid seisundeid ja tundestruktuure. Näitlikuks materjaliks artiklis on ka Soome televisioonis jooksev ehtne ja pesukindel ameerika seebiooper "Vaprad ja ilusad".

Armastuse

Suur Ideoloogiline Lugu

Kirjandus on ajaloo jooksul produtseerinud suure hulga erinevaid armastuse diskursse, mille põhieesmärk on – vähemalt meelelahutuses ja popkultuuris – anda armastusele konkreetne vorm ja teha see arusaadavaks. Sageli püüab armastuse fiktsioon lahendada selliseid küsimusi nagu: milline on suhe keha (seksuaalsuse) ja hinge ("armastus hingeseisundina") vahel? mis on abielu funktsioon ja tähendus või miks osutub armastus vahel ebapiisavaks? Iga ajastu ja kultuur on jätnud sellesse teemasse oma rõhuasetused, kuid kaasajale lääne inimesele on tuttavaim armastuse diskurs siiski nn. romantilis-idealistlik armastuse käsitus. See rõhutab armastuse põhitunnusena mehe ja naise vahel valitsevat romantilist tунnet. Kultuuriajalooliselt on selline arusaam armastusest üsna noor: alles XIII sajandist alates on hakatud armastuses nägema iseiseisvat väärtust – kui Suurt ja Ainsat. Eesmärki elus, mille poole iga inimene peaks püüdlema. (Singer, 1984, 36.) Viimase seitsmesaja aasta jooksul ongi sündinud kõigile tuttav Armastuse Suur Lugu, mis kordub nii Shakespeare'i "Romeos ja Julias", Michael Curtizi "Casablancas" kui ka pehmeaanelistes ajaviiteromaanide kioskiriitel.

Romantilise armastusekäsitluse tüüpilised väljundid kirjanduses on melodraama ja armastusromaan, millest viimane põhineb peaaegu ainuüksi armastussuhte arengul. Armastuse kõrvõimsus moodustab armastusromaanide eetilise-fantaasia tuuma: armastus võib kõik takistused. Tavaliselt lõpeb armastusromaan abieluga, kuid vahel ka surmaga (Cawelti, 1976.) Ka seebiooper on seotud idealistliku armastusekäsitluse traditsiooniga. Seegi liigendab ja loob armastuse märgikeelt, surub meie arusaama armastusest mingitesse mallidesse ning minu meelest vormib ühtlasi ka meist, vaatajatest, armastajad ja armastatud. Selle vorm, koodid ja konventsioonid on siiski mitmes mõttes teistsugused kui teistes armastusfiktsioonides, näiteks novellis või filmis. Vormilised iseärasused teevad seebiooperis ka armastuse, kuid iseäranis abielu käsitlemise ainulaadseks.

Seebiooperi ühinemine konventsionaalsete ja tuttavate armastuslugude traditsiooniga tuleb ilmsiks ka selle oletatavas feminiinsuses. Belsey järgi on armastus ja iha teemad, mida käsitleb just naiste tehtud ja naistele suunatud populaarne fiktsioon. Naised on ja tohivad olla armastuse asjatundjad (Belsey, 1994, 11) ning seda

Kõrgseltskonda pürgiv moemajaomanik Sally Spectra "Vaprates ja ilusates".

arusaama toetavad ka seebiooperid. On väidetud, et seebiooperite tähtsaim funktsioon on "koolitada" naistest inimsuhte asjatundjaid (Modleski, 1982; Barbatsis, 1983). Kui maskuliinsed narratiivid rõhutavad konkurentsi, füüsilise jõu ja autoriteediga seotud väärtusi, siis feminiinsed narratiivid rõhutavad sageli armastuses ja abielus peituvaid väärtusi, tundeid, haavatavust ja kodu. Need väärtused muudetakse loomulikuks, selgeks ja ihaldatavaks (Cohan ja Shires, 1988, 79-80).

Populaarse armastusfiktsiooni ideoloogiliseks funktsiooniks peetigi kaua aega soovi siduda naine oma "loomuliku" kohaga ja määratleda see mehe vajaduste kaudu. Colin McCabe'i marksistliku värvinguga teooria järgi on niinimetatud klassikalise realistliku teksti liikumine *stasis*e – lõpplahenduse, tasakaaluseisundi suunas märk soovist lämmatada kõik vastuolud ja probleemid. Õnnelikud lõpud jätavad kõrvale kõik diskursid ja eitavad tegeliku elu vastuolusid (Mac-

Cabe, 1974, 12). Armastuslugudele kohandatud on tegemist sellega, et abieluga lõppev ja *they-lived-happily-forever*-utoopia allutab naise patriarhaarsele Süsteemile ja määratleb naise valikuvõimalused kitsalt. McCabe'i arusaama kuulub seegi, et klassikalise realistliku teksti vastuvõtja on vältimatult sunnitud võtma vastu etteantud positsiooni ehk produtseerima neid ideoloogilisi tähendusi, mille produtseerimist tekst nõuab. Seetõttu toetavad klassikalised realistlikud tekstid ikka ja jälle domineerivat ideoloogiat: üha uued ja uued põlvkonnad naisi tahavad teha oma isiklikku valikut. Kuidas mehele saada ja kellega abielluda? Ideoloogilise vastasrindte koldeid neis tekstides ei arvatud olevat.

Enam nii mustvalgelt siiski ei mõelda; populaarfiktsioonist on nii tekstuaalsuse kui ka vastuvõtmise seisukohast hakatud leidma vastasseisu potentsiaali ja vastuolusid. Näiteks ajaviiteromaanide vastuvõtmist uurinud Jane Radway järgi kinnitab ja samal ajal ka kummutab nende romaanide lugemine traditsioonilisi väärtusi ja arusaamu naisest. Juba ainuüksi lugemise fakt, see, et naine pühendab aega üksnes iseendale, tähendab naise seotust traditsioonilisi väärtusi kummutava käitumisega (Radway, 1984, 86 – 118.). Ka seebiooperite uurijad on samas liinis edasi liikunud. On täheldatud, et žanri domineerivale (loe: kapitalistlik-patriarhaarsele) ideoloogiale vastandlik potentsiaal seisneb selles, et seebiooper vastandub klassikalistele realistlikele tekstidele (näit. Allen, 1989; Palmer, 1991, 162-63; Modleski, 1982, 106; Fiske, 1987, 181), kuna sellel puudub lõpplahendus. On arvatud, et narratiivse lõpplahenduse puudumine tähendab ühtlasi ideoloogilise lõpplahenduse puudumist.

Rahuldust, mida naised seebiooperite vaatamisest saavad, on sageli seostatud selle vormilise lõpmatusse: Modleski järgi pakub naisele rahuldust pelk ootusetunne ja veidi ideoloogilisemal liinil olev Fiske väidab, et allasurutud naisi valdab rahulolu, kui domineeriva ideoloogia *status quo* on pidevas ja lõppematus häireolukorras (1987, 181). Kogu selle utoopilisena näiva käsitluse võib muidugi seada kahtluse alla, kuna see keskendub väga suures osas vormile ja toetub liigselt sellele, et seebiooperitel ei ole lõpplahendust (oletab niisiis, et tegemist on ühe looga, kuigi tegelikult on seebiooperi puhul tegemist terve rea lugudega).

Armastus on parim uudis

Temaatilisel ja süžeelel on seebiooperi keskne mõiste "armastus". Enamikus süžeeleiniides on tegemist just nimelt armastussuhetega: nende tekkimise või tekitam

misega, nende elushoidmise, purunemise või lõpetamisega. Armastus põhjustab kriise, vägivalda, rahutust, abielurikkumisi ja muidugi kõikvõimalikke intriige. Selles ei ole iseenesest midagi uut või kummalist, kuna suurem osa näiteks euroopa romantilisest armastuskirjandusest käsitleb abielurikkumisi ja õnnetuid abielusid (Solomon, 1992, 50). Õnnelikus armastuses või abielus ei ole lihtsalt piisavalt narratiiv-süžeeleist potentsiaali ning narratiivsest vaatevinklist näivad armastuse kriisid ja kriisistumine peaaegu ainsa võimalusena jutustada armastuslugu. Igavene armastus on narratiivne võimatus, kuna see seostub mõiste "püsiv" kaudu saatilisusega, muutumatusega. Selles ei ole loo tekkimiseks vajalikku aktiivset etappi.

Kuigi ka seebiooperi eetiliseks põhifantaasiaks võib pidada seda, et armastus on vähemalt naise jaoks ainus väärtus elus, mille poole püüelda, mingit lõplikku õnneseisundit kunagi ei saavutata: armastussuhted lõppevad ja abielud mõrunevad ning purunevad. **Eesmärk ja utoopia on siiski selged ning seda ei seata kunagi kahtluse alla.** Kuigi seebiooperite inimesed on sunnitud alailma inimsuhtes ja abielus pettuma, ei loobu nad siiski utoopiast – pidevast armastuse seisundist. Paljude uurijate arvates tähendab see, et naine (või mees) ei osutu kunagi seotuks selle süsteemiga, mis Süsteemi üleval peab. Vormi tasemel võitleb seebiooper minu arvates oma lõppematus ja fragmentaarsusega kahtlemata domineeriva ideoloogia väärtusmaailma vastu.

Kõike võib hinnata nõ. dualistlikult, niisiis käsitleda kas patriarhaalse ideoloogia järgi või vastupidiselt. Näiteks ei ole abielu narratiivne või ideoloogiline lõpplahendus, kuna seebiooperid seavad selle ühelt poolt küll kahtluse alla, kuid samas ülistavad seda (Fiske, 1987, 181.) Ei maksa siiski unustada, et seebiooper "seab nähtusi kahtluse alla" seepärast, et sel pole muid võimalusi. Lugu peab jätkuma ning see jätkub ainult juhul, kui on probleeme, kriise, kannatusi – jutustuse aktiivseid etappe. Mingi teadliku abielukriitikaga ei ole siin tegemist. Iga naise eesmärgiks "Vaprates ja ilusates" on saada mehele ning sisu tasemel tegelebki seebiooper nende arvukate lugudega, mis deklareerivad, et (heteroseksuaalne) armastus on ainus ihaldamisväärt asi siin elus. Selle armastuse ainsa konkretiseeringuna nähakse abielu. Sally Spectra sõnadega on "armastus parim uudis".

ANNE VEIJOLA

Kogumikust "Työnämme ja ilonamme. Pohjoissuomalaislaista kulttuuri-tutkimusta", Oulu ülikool, 1998.
Tõlkinud MERLE NUIA (Järgneb.)

Allen, Robert, 1989, "Bursting Bubbles. 'Soap Opera' Audience and the Limits of Genre", London.
Barbatsis, Gretchen, 1983, "Soap Opera as Etiquette Book: Advice for Interpersonal Relationships", Journal of American Culture, Vol 6 Fall 1983.
Belsey, Catherine, 1994, "Desire: Love Stories in Western Culture", UK: Blackwell.
Cawelti, John, 1976, "Adventure, Mystery and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture", Chicago.
Cohan, Steven ja Shires, Linda M., 1988, "Telling Stories. A Theoretical Analysis of Narrative Fiction", New York ja London.
Fiske, John, 1987, "Television Culture", London.
McCabe, Colin, 1974, "Realism and Cinema: Notes on some Brechtian Theses", Screen, Vol. 15 nr. 2.
Modleski, Tania, 1982, "Loving with a Vengeance. Mass-Produced Fantasies for Women", New York.
Palmer, Jerry, 1991, "Potboilers, Methods, Concepts and Case Studies in Popular Fiction", London.
Radway, Janice, 1984, "Reading the Romance. Women, Patriarchy and Popular Literature", Chicago.
Singer, Irving, 1984, "The Nature of Love. Courtly and Romantic", Chicago.
Solomon, Robert, 1992, "About Love. Reinventing Romance for our Times", Helsinki.

Mari fenomen

7. augustil Tartus alanud IX rahvusvaheline fennougristide kongress tõi Eestisse lisaks keeleteadlastele ka teiste distsipliinide esindajaid, sealhulgas kirjandusuurijaid. Kui kõnelda huvist eesti kirjanduse vastu, siis eriti kasvanud on see viimasel kümnendil Venemaa soomeugrilaste hulgas. Üha süvenevat huvi nii eesti kirjanduse kui kogu eesti kultuuri vastu on üles näidanud marilased.

Esile on kerkinud uus põlvkond mari estofiile. Seejuures pole kahe dialekti, mäe- ja niidumari kuulutamine Marimaal riigikeelteks maride kultuurilisele aktiivsusele sugugi takistuseks, vaid pigem on seda veelgi suurendanud: kirjandust, sealhulgas ka eesti tõlkekirjandust, antakse välja mõlemas, nii mäe- kui ka niidumari keeles. Eestit eeskujuks seadvatest maridest on uue aastatuhande algul saanud kõige aktiivsemad soome-ugri liikumise edasiviijad Venemaal. Alates 1999. aastast ilmub Marimaal ülevenemaaline soome-ugri ajaleht Kudo/Kodu, alates 1996. aastast annab Tartu ülikooli doktorant, mäemari Valeri Alikov Soomes välja kirjandusajakirja Tsikmä. Neid väljaandeid lähemalt sirvides selgub, et mari kirjandusringkondades on kõige olulisemateks märksõnadeks "uutmoodi mõtlemine ja kirjutamine", seda nii ilukirjanduses kui ka kirjandusteaduses ja -kriitikas. Postmodernism ja etnofuturism pole maridele enam pelgad terminid ja moesõnad, vaid arenguteekonna olulisemaid löike. Mitte juhuslikult ei alustanud marilased euroopa rahvaste kirjanduse tutvustamist eesti kirjandusest. Mari ja Eesti kultuurisidemed on ühed erilised, nagu on muutunud eriliseks ka mari intelligentide suhted eestlastega. Huvi Eesti ja eestlaste vastu on sõna otseses mõttes lahvanud kõrgele pärast Eesti iseseisvumist. Mari inimesed jälgivad meie tegemisi sügava kaasaelamisega. Nende teadlikkus võib tunduda hämmastav. Mida teame aga meie mari kultuurist, nende kirjandusest näiteks?

On kaks mari meest, kaks estofiili, kellele mari kultuur poleks see, mis ta on praegu. Mõlemad on kirjanikud, mõlemad on tõlkijad ja ajakirjandusväljaannete toimetajad. Eestlasele, kes soome-ugri maailmaga vähegi kursis, mõjuvad nende nimed märksõnadeks. Niidumari Laid Šemjer (Vladimir Kozlov) annab välja soome-ugri ajalehte Kudo/Kodu, kirjutab etnofuturistlikku lühiproosat ja tõlgib. Mäemari Valeri Alikov õppis Tartu ülikoolis juba kaheksakümnendate lõpus ning 1990. aastal loodi just tema initsiatiivil Eesti Mari Selts. 1996. aastal ilmus Soomes tema koostatud, toimetatud ja tõlgitud mari kirjandusajakirja Tsikmä esimene number. Sel kevadel esitleti Underi ja Tuglase kirjanduskeskuses 1983. aastal ilmunud Endel Nirgi "Eesti kirjandust" Valeri Alikovi tõlkes. 1999. aastal nägi Soomes ilmavalgust Alikovi esimene luulekogu "Tervisi tiigrite maale". Kaanel seisab nime asemel pseudonüüm: Valeri Mikor. Ajapikku on

Alikovist saanud kõige aktiivsem mari asja ajaja väljaspool Marimaad. Tema tegevus on eeskuju andnud ka Eestis ja Soomes viibivatele mari magistrantidele. "Tegelikult algasid kõik Alikovist," meenutab ühes oma intervjuus Fenno-Ugria nõunik, Eesti Mari Seltsi esimees ja Eestimaa Rahvaste Ühenduse president Jaak Prozes, "ilma Alikovita poleks ma iial maridega tegelema hakanud ega teadnud, kes nad niisugused on. Ma arvan, et Alikovita poleks olnud ka Fenno-Ugriat."

Niidumari Laid Šemjer eelistab paiksust. Šemjeri nime võttis ta endale ise, oma koduküla ja -järve järgi. Küla oli vanasti tuntud seal paiknenud püha hiie järgi. Praegu elab Šemjeri külas kaheksakümmend inimest, enamasti pensionärid. Küla olemasolust teatakse rohkem Laid Šemjeri nime kaudu. Nimemaagia tundub toimivat: Laidi juured on Marimaas kinni erakordselt tugevasti. Oma sünnimaalt tema niisama kergesti ei lahu. Ei ole teda ka käimasoleval fennougristide kongressil: Jaak Prozele annetatud sõiduraha palus Šemjer suunata Kudo/Kodu väljaandmisfondi: tähtsamaks kui isiklikku osavõttu kongressist peab Šemjer Venemaa soomeugrilasi koondava ajalehe järjepidevat ilmumist. Ajaleht on hämmastava haardega ning selle korrespondentide võrk on lai. Aasta pärast ilmuma hakkamist loevad seda ka paljud teised Venemaa väikerahvad, mitte ainult soomeugrilased. Eesti ja eesti kultuur on selle lehe üks olulisemaid teemasid. Šemjeri sidemed Eestiga ulatuvad aastate taha. Aastate taha ulatub ka mari rahvuskultuuri arendamine mari keeles Eesti kaudu ja vahendusel. Kui Šemjeri tutvus Eestiga algas Pauli Ariste aspirantide vahendusel, kes Marimaale naastes seal eesti keelt õpetama asusid, siis Alikoviga oli teisiti.

1990ndate algul võis teda sageli kohata tõttamas mööda keeleinstituudi treppe ja koridore. Iga paari nädala tagant vaatas ta üle toonase Sovetskoje Finnougrovedeniye ukse ning küsis Paul Koklat. Instituudi puhvetisaba vakatas, kui ladusas mari keeles vestlev Kokla prillid ninale seadis Alikovilt kimbu pabereid võttis ning neid mari keeles kommenteerima asus. Kõrvaltvaatajale jäi mulje, nagu oleks tegu erakordselt tähtsa ametikirjaga. Alikov ei väsinud Tallinna vahet käimast. Tema leebelt naeratav nägu ilmus üha uuesti ja uuesti Sovetskoje Finnougrovedeniye uksele. Kogu tööde selgus allakirjutatule alles kümme aastat hiljem. Alikov nimelt andis tookord Tartus välja Marimaal asuva Äveziri küla ajalehte, mille nimi oli "Äveziri küla uudised"...

Laid Šemjer kirjutab, toimetab ja tõlgib Marimaal. 1990ndatel õppis ta Moskva ülikoolis kirjandust. Seal tutvus ta Mati Undiga ja üsna pea ilmus Šemjeri tõlkes Undi "Via regia". Praegu on mari noorte kultuurilehe Kugarnja asutajast ja peatoimetajast asetäitjast saanud soome-ugri ajalehe Kudo/Kodu asutaja ja peatoimetaja ning tunnustatud tõlkija niidumari keelde. Šemjeri ajaleht on mõeldud kõigile Venemaal elavatele soome-ugri rahvastele ning ilmub vene keeles. Selles on avaldatud aga ka ingliskeelseid tõlkeartikleid ning marikeelset originaalloomingut. 1995. aastal viibis Šemjer pikemalt Tallinnas ning andis intervjuu Hommikulehele ("Marilased tahavad lugeda "Doonori meespead", 25. mai 1995). Et sama lehe terviseküljele sattus pikem lugu doonoritest, oli puhas juhus, iseasi muidugi, kas kõigi meelest. Endel Nirgi "Eesti kirjanduse" lõppu lisatud tõlkebibliograafias "Doonori meespead" siiski veel pole. Küll aga on viimase viie aasta jooksul ilmunud terve rida teisi eesti kirjandusteoseid. Eesti kirjandus on Marimaal moes. Kudo/Kodu veergudel näiteks avaldati sel talvel järjejutuna peatükke August Gailiti "Toomas Nipernaadist", mitte joonealusena, vaid üle lehekülje.

Viie aasta jooksul on Marimaal mõndagi muutunud: Alikov tutvustab Tsikmäs number 3 mäemari keele ladinakeelset kirjakuju, Eesti-kesksus on asendumas Euroopa-kesksusega. Nii kõneleb samas Tsikmäs Anna Žigure Läti naasmisest Euroopasse ja leedu luuletajad mõtisklevad tänapäeva Leedu kultuuri- ja kirjandusprobleemide üle. Pikem sissejuhatus soome kirjandusse tutvustab soome luulet ja luuletajaid. (Kõik tõlked Valeri Alikovilt.) On ka kakskeelsuse küsimusi puudutavaid kirjutisi Mati Hindilt, Jaan Kaplinskilt ja Reet Kasikult ja Alikovi enda artikkel "Postmodernism ja etnofuturism mäemari kirjanduses". Tekkinud poleemika annab põhjust oletada, et mari kultuur on aastaks 2000 jõudnud tõeliselt huvitavasse ajajärku. Mari intelligentsi ajab oma asju tasa ja targu. Väljumine vanadest mallidest ei tähenda neile sugugi rahvuskultuuri hülgamist. Vanad traditsioonid elavad mari rahva teadvuses sügavamalt ja tugevamalt kui näiteks eestlastel ja soomlastel. Mõelda ja kirjutada uutmoodi pole ainult vastsetl püstitatud loosung, vaid püüde leida oma koht kirjandusmaailmas. Haaret ja julgust tundub nutikatel maridel jätkuvat.

LIVIA VIITOL

PEALELEND

Oled juhtinud kunstiakadeemia soome-ugri kogumisreisi seitse suve. Seekord käisite neenetsite juures. Kodus ootas sind ees fennougristide IX kongressiks valminud trükisoe 2001. aasta hõimukalender. Kas pikast reisist hoolimata kalendritegija kimpu ei jäänud?

KADRI VIIES

Kalender on valminud Fenno-Ugria ja Eesti Kunstiakadeemia koostööna. Mina valisin ja koostasin pildilise osa, tekstid valis ja tõlkis folklorist Kristi Salve, toimetas folklorist Eha Viluoja ja kujundaja oli Tiit Rammul. Niisuguse kalendri trükiks ettevalmistamine nõuab pöörast tööd ja vaeva, nii et suur töö algas alles pärast materjalide üleandmist.

See on Fenno-Ugria ja kunstiakadeemia teine hõimukalender. Kas kalendrist on kujunemas traditsiooniline väljaanne?

Eelmine oli 1999. aasta kalender, 2000. oma jäi vahele, raha-asjad viibisid ja pärast oli liiga hilja. Kalender on kogumisreisi otsene tulem, sellepärast tahaks, et see ilmuks järjepidevalt. Kogumisreisi retrospektiivne materjal on äärmiselt rikkalik. Kalju Põllult, kogumisreisi algatajalt ja esimeselt juhilt, on ilmunud kaks raamatut, ka seal on neid materjale kasutatud. Tegelikult moodustab seni avaldatu vaid pisikese osa sellest tööst, mida ekspeditsioonidel tehakse. 2001. aasta kalender on keskendunud ehetele ja ehtimistraditsioonile. Eelmise kalendriga juhtus nii, et kõige enne müüdi läbi venekeelsed: nad kadusid kohe-maid. Kuhu, see selgus ekspeditsioonil olles. Nägin neid Venemaa kultuurikeskuste seintel rippumas ja kodudes aukohal. Nad olid paigutatud pühasse nurka. Meid ennastki tunti kalendri järgi. Uue kalendri tegime kahes trükis, ühe sõnaline osa on vene ja soome keeles, teisel eesti ja inglise. Kuidas mõjutavad ekspeditsioonid soome-ugri ja uurali väikerahvaste juurde tudengite maailmavaadet ja elukäsitust?

Ma arvan, et mingi jälje, teadmuse või kogemuse annavad need reisirid igaühele, kes neist osa võtab. Paljud on hakanud huvi tundma vanade tehnikate vastu. Näiteks hakkas üks neiu tõsiselt huvituma parkimistehnoloogiast, milleks eeltouke sai ta ekspeditsioonilt saamide juurde. Virve Sarapik tundud värvide uurija, sai meil kunsti-hariduse, nüüdseks on ta jõudnud kirjandusteadusse ning kaitses hiljuti doktorikraadi. Erialadevahelised kontaktid süvenevad. Mõnd meie lõpetajat on hakanud huvitama ajaloolised probleemid ja praeguseks on neid, kes on asunud tööle ajalooinstituudi juurde. Kontaktid toimivad ka teistpidi: aasta aega oli kunstiakadeemia arhitektuurierialal külalisüliõpilasena üks geograafia eriala noormees. Tema huvitus ruumiga seotud probleemidest rahvuslikus arhitektuuris, tabudega seotud ruumidest ning konkreetsete ruumide omavahelisest suhetatusest.

Ekspeditsioon neenetsite juurde on lõppenud. Mis kogutud kunstmaterjalist edasi saab?

See tuleb läbi töötada. Kohe. Hõimupäevade alguseks paneme üles näituse. Sellestki on saanud traditsioon. Nii et kui lähtuda ajalisest järgnevusest, siis alguses oli ekspeditsioon. Selle järel tuli näitus. Siis kalender. Tahaks loota, et need kolm jäävad Eesti soome-ugri traditsiooni püsima.

L. V.

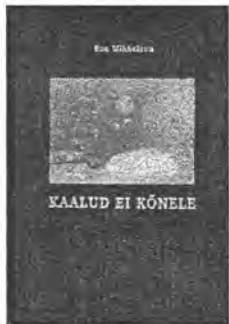

Valeri Alikov

Laid Šemjer

RAAMATUTUTVUSTUS

**Ene Mihkelson
KAALUD EI KÕNELE**

Väärakas ja kaunis valikkogu võtab kokku väljapaistva luuletaja kolmekümne aasta jooksul, aastal 1967 – 1997 avaldatud kümne kogu paremiku. Kujundus ja illustratsioonid Naima Neidre, korrektor Linda Uustalu. Tuum, 2000, 299 lk.

**Raimond Kolk
KÜLA PÕLEB KAHEST OTSAST**

Luuletaja ja prosaisti (1924 – 1992) Rootsis paguluses avaldatud esikromaan (1955) tegevus toimub 1948. aasta suvel eestlaste laulupeo taustal Stockholmis. Järelsõna kirjutanud Oskar Kruus, toimetanud Georg Grünberg, kujundanud Heino Kersna. Ilmunud "Eesti romaanivara" sarjas. Eesti Raamat, 2000. 175 lk.

**Nikolai Rubin
LAVRENTI BERIA: MÜÜT JA REAALSUS**

Nagu autori kirjutatud järelsõnast lugeda, on raamatu ajendiks soov, et inimesed ei usaldaks poliitikute loodud müüte ega juhinduks sententsidest, vaid püüaksid eelarvamusteta hinnata minevikku ning mõista, mis toimub meie ümber praegu. Tõlkinud Dzintars Sprivulis, toimetanud Margus Leemets, kujundanud Andres Tali. Sarjas "Persoon". Olion, 2000. 343 lk.

PANDORA LAEGAS

Tõlkekogumik sisaldab feministliku kriitika võtmetekste Linda Nochlini, Griselda Pollocki, Carol Duncani, Juanna Fruehi, Lucy R. Lippardi, Lise Vogeli, Kate Linkeri ja Graig Owensile. Koostanud ja eessõna kirjutanud Reet Varblane ja Katrin Kivimaa, toimetanud Aili Künstler, kujundanud Tiit Allikvee. Kunst, 2000. 307 lk.

**John Bennett
PUURIS LÕOKE**

"Lastekirjanduse klassika" sarjas ilmunud ameerika noorsookirjaniku ajaloolise ainesega romaani tegevus toimub 16.-17. sajandi Inglismaal. Seiklusrikas lugu haruldase lauluhäälega poisikesest, kes röövitakse kodulinnast, kes kohtub William Shakespeare'iga ja võidab Inglise kuninganna südame. Tõlkinud A. Mägi, esmakordselt ilmunud 1933. "Looduse kuldraamatu" sarjas. Huma, 2000. 261 lk.

TUNA 3/2000

Kui ajalookultuuri ajakiri on seni filosoofilist mõtet otsinud valdavalt uusaegsest Läänest, siis seekord pöörab ta pilgu Vana-Hiinasse, samuti vaadeldakse õige mitme nurga alt Põhjasõjale eelnenud kahte sajandit, Konstantin Pätsi tegevust ning Eesti anneksiooni kuuskümmend aastat tagasi. Rahvusarhiivi, Tallinna Linnaarhiivi ja Eesti Arhivaaride Ühingu väljaanne. 160 lk.

**Feliks Luik
KAKSTEIST KAHTLUST**

Esikkogu lühiproosast, kaksteist juriidilist juttu, puudutab seestpoolt vaadatuna nõukogude okupatsiooni aegsete provintsinomenklatuuritegelaste hingeelu, mida läheneva impeeriumilõpu aindus psühholoogilise valulikkusega tabab. Eessõna Priit Uring, kujundus Viive Kuks, külgendus ja trükk AS Võru Täht. 80 lk.

**Valter Kruut
LIBAELU**

Seni vaid ajakirjanduses ja kogumikes avaldamist leidnud luuletuste, humoreskide ja lühilugude autori esimene luulekogu, mis sisaldab kohati Nädala luuletuse väärset satiiri ja iroonilisi pilte elust tänases Eesti Vabariigis. Toimetaja Viljar Ansko, arvutiküljendus Lembit Erstu, kaas Moritz. Anamnesia, 2000. 78 lk.

Muusikataju ja -tunnetuse uurijad Inglismaal

Tavaline inimene teab hästi, kes on muusik; harvem ollakse kuulnud, et maailmas on päris suur hulk neid, kes muusika nautimise ja selle esitamise kõrval tahavad teada saada, kuidas üldse toimub muusika tajumine, mida muusika meile tähendab, kuidas seondub meie muu olemise ja tegemistega kuni keeletunnetuse, kinofilmide tegevustiku tajumise ja vaimsete ning füüsiliste tervisprobleemideni välja. Huvitatakse, kas me oleme selles, mis seondub muusikaga, üksteisega sarnased või erinevad ning milles väljendub võimalik erinevus.

Inimesed, kes otsivad vastuseid sedalaadi küsimustele, tulid augustikuu teisel nädalal kokku Suurbritannia Keele ülikooli rahvusvahelisele muusikataju ning kognitsiooni konverentsile "ICMPC 2000". (Keele on pisike külake Inglismaa keskosas, umbes Tallinn – Tartu vahemaa kaugusel Manchesterist.) Selline konverents toimus juba kuuendat korda, korraldajaks Euroopa kognitiivse muusikateaduse ühing ESCOM ning Keele ülikooli muusika- ja psühholoogiaosakond.

Ehkki muusikute-praktikute suust võib mõnikord kuulda väljendit "analysis leads to paralysis" (analüüs tekitab paralüüsi), on muusitseerimine ning selle kohta küsimuste esitamine ühe ja sama valdkonna kaks tahku (suur osa konverentsi delegaatidest oli nimelt praktilise lavakogemusega muusikud). Arutleda võib nende suhte ja õige vahekorra üle.

Muusikakognitsiooni uurimine on paaril viimasel aastakümnel arenenud õige kiiresti, ehkki mitmeid saadud tulemusi võib pealiskaudsel tutvumisel olla raske uskuda. Näiteks seitsmekümnendatel avastati, et helikõrguste omavahelise suhte taju siinustoonide puhul sõltub helide kõrgusest (niinimetatud mel'ide skaala). Kui paluti ühes heli häälestada teisest kaks korda kõrgemaks, oli intervall oluliselt suurem siis, kui helid olid ise kõrged, ja väiksem siis, kui helid olid madalad; hoolimata sellest, kas häälestaja oli muusik või mitte. Näide, mis praegu on igas akustikaõpikus, tekitab alguses paljudes (muusikutes) hämmeldust ja uskumatust. Ka kuulmistaju võib tekitada mitmeid illusioone ja pettekujutelm (nägemistaju ambivalentsuse kohta tuuakse sageli näiteks naise portree, millel pooled vaatajatest näevad inetut vanamutti, teised aga kaunitari, kuigi pilt on kogu aeg seesama).

Keele konverentsil oli üle kolmesaja osavõtja (enamikust Euroopa maadest, USAst, Jaapanist, Austraaliast ja mujalt). Eesistujateks inglase John Sloboda, kelle raamat "The Musical Mind" peaks lähikuudel eestikeelses tõlkes ilmuma kirjastuselt Scripta Musicalia, ning Susan O'Neill, kes on uurinud seoses muusikaga motivatsiooni, sugudevahelisi erinevusi ja sotsiaalseid faktoreid. Eestist osales lisaks siinkirjutajale veel professor Jaan Ross (meil oli ühisettekanne lauluõpetuses kasutatavate metafoorsete väljendite kasutus- ja tajutäpsusest) ning vaatlejana EMA õppejõud Maris Valk-Falk. Jaan Ross tegi lisaks koos rootslase Anders Fribergiga presentatsiooni runolaulu esitusreeglitest ja nende suhestatusest Lääne-

Euroopa muusikatraditsiooni esitusreeglistikuga.

Konverentsil kajastus üsna lai teemaring. Avaloenguga astus üles professor Johan Sundberg Rootsi Kuninglikust Tehnoloogiainstituudist. Tema elutöö on olnud lauluhäälega seonduva kirjeldamine ja uurimine. Fantastilisi võimalusi pakkus tema välja töötatud lauluhääle süntesaator Musse. Suur arv ettekandeid seostus helikooskõlade, rütmikujundite, helikõrguste ja häälestuse taju iseärasuste uurimisega, teine suurem valdkond töid tegeles muusikalise väljenduse, emotsioonide, muusika ja evolutsiooni, muusika ja inimese identiteedi küsimustega. Mõnikord võib niisugustel töödel olla vägagi praktiline väljund: näiteks saadi Montreali rongijaamas hulkuritest ja teismeliste kampadest lahti nii, et hakati jaamahoone helisüsteemist mängima klassikalist muusikat ja ooperiaariaid! Võibolla tasuks proovida Balti jaamaski? Osa teemadest oli tihedalt seotud ka praktilise muusitseerimisega: näiteks millist strateegiat eelistada muusikapala päheõppimisel, kuidas harjutatakse pilli erinevates kultuurides või mida kogevad professorid, kui üliõpilased pannakse nende tundide kvaliteeti hindama.

Töö muusika eri aspektide uurimisel võib esialgu olla küllaltki vaevav, kuna aines on piisavalt keeruline ja kompleksne. See, mis pillimehele võib olla tunnetuslikult enesestmõistetav, ei pruugi kergelt alluda analüüsile. Seetõttu võib osa uurimustest tunduda primitiivsenagi. Samas on igal tegevusvaldkonnal oma meetodika ja arengulugu. Kildhaaval kogutust hakkab järjest kindlalt selguma, et helide tajumise subjektiivse aspekti kõrval eksisteerivad kindlad seaduspärasused ja reeglid, mis on pigem universaalsed, see tähendab, on ühesugused kõigi inimeste jaoks hoolimata kultuurikontekstist või haridusest. Paljudesse tajunähtustesse saab selgust tuua aju uuringutega, näiteks magnetresonants (MRI) või aju biovoolude registreerimine (EEG). Nii on leitud, et helimotiivi kuulumisega seotud aju aktiivsuspierkkond erineb piirkonnast, mis aktiveerub kui inimene püüab seda motiivi mängida klavvipeilil. Pianistil, erinevalt tavalisest inimesest, aga on kahe erineva aktiivsuspierkkonna asend, üks, see tähendab, et teose (sisemine) kuulumine ja selle esitamine on ajutegevuse seisukohalt üks ja seesama. Aju biovoolude registreerimise (mis on negatiivne) abil on näiteks näidatud, et soomlased tihtipeale tööpoolest ei kuule, et on olemas kolaline vahe eesti o ja õ häälikul, aga ka näiteks seda, et dissonantsetel ja konsonantsetel intervallidel on erinev mõju (huvitav, mis juhtuks kui uurida dodekafooniafanne).

Nädal Stoke-on-Trenti linna külje all paiknevas ülikoolis möödus pingeliselt. Siiski jätkus aega kohalike vaatamisväärsustega tutvumiseks, olgu see siis Briti peaministri luksuslik kodu Chatsworth'is, iidne katedraal Lichfieldis või Wedgwoodi kuuluse portselanitehas ja muuseum. Muusika kognitsiooni uurijad aga saavad kokku juba kahe aasta pärast, seekord New South Wales'i ülikoolis Austraalias.

ALLAN VURM

In memoriam

Aleksander Viilma 2. IV 1921 – 12. VII 2000

Stabiilsus oli see, mis Aleksander Viilma isiksusele ja näitlejatööle ürgselt omane oli. Ta oli pärit Läänemaa paljulapselisest perest ja jäi alaliseks Rakvere teatri näitlejaks (1946 – 90). Õpiaeg kestis 1942 – 44 Tallinna Teatrikoolis ja edasi Draamastuudio (1944 – 46) eriklassis. Näitleja Aleksander Viilma aastakümnete tööst Rakvere teatris väärivad paljude ajasturollide kõrval nagu Stoki "Gastello" peategelane või mehine Mitrohhin Galijevi "Mõõgast ja täägist" meenutamist just kindla töö ja usuga loodud Näitleja Gorki "Põhjas" ning Ants Kitzbergi näidendist "Enne kukke ja koitu". Meelde jäävad

olid karakterseid portreed Sargava (Arnikas ja Lina) ja Lutsu (Kiir) tõlgendustest ning valusa dramatismiga kehastatud Peapiiskop Anouilh' "Löökeses". Hästitund oli tema töömehetööde – "Näitleja vajab rolli nagu kuivanud maa vett". Ta siirdus pensionile, aga kutsuti ikka tagasi. Tema viimaseks osaks jäi Treikelder V. Uibopuu "Keegi ei kuule meid" aasta 1990.

Juulivihmade aeg viis ta endaga... Metsakalmistule.

Eesti Teatriliit
Rakvere Teater

Täname südamest arvukaid sõpru, sugulasi ja kunstiinimesi, Kunstiühingut Pallas, Üliõpilasseltsi Liivika ja Tartu Linnavalitsust, kes olid toeks meie

EDUARD RÜGA

tuha muldasängitamisel.
Abikaasa ja tütreid

TÜ AJALOO MUUSEUM
Tartu, Lossi 25
"EX OVO OMNIA EHK
KUST LAPSED TULEVAD";
"EESTI RAAMAT
1525 – 1944";
Hendrik Relve ja Metsanoorte
Ühenduse loodusfotode näitus
"AASTAHANDE PUUD" kuni 10. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 17.
Tel. 07 375 677,
http://www.ut.ee/REAM

**HAAPSALU
LINNAGALERII**
Haapsalu, Posti 3
EKA õppejõudude
näitus "RUUM 312".
Avatud K – P kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

RAKVERE MUUSEUM
Rakvere, Tallinna 3
Leila-Maarja Hyypiä
GRAAFIKA, MAAL ja
Ulla Katrina Hongisto
TEKSTIILID
kuni 19. VIII.
Avatud T – L kl. 11 – 17.
Tel. 03 225 505.

**PÄRNU
MUUSEUM**
Pärnu, Rüüli 53
"KONTAKT". RIIA
KUNSTIKOOLIS ÕPPINUD
SÜVALO, ORMISSON jt."
kuni 3. IX.
Püsiekspositsioon.
Avatud K – P kl. 10 – 18.
Tel. 044 434 64.

**HAABERSTI
SOTSIAALKESKUS**
Tallinn, Õismäe tee 24
Vladimir Ermi
LOODUSMAALIDE
NÄITUSMÜÜK
kuni 4. IX.
Avatud tööpäeviti kl. 9 – 16.30.
Tel. 657 9872.

G. OTSA NIMELINE MUUSIKAKOOL
kuulutab välja **KONKURSI**
5. septembril 2000. a. avatava
G. Otsa nim. Tallinna Muusikakooli Pärnu filiaali
(aadress Pärnu, Nikolai 27)
kutseõpetajatele:

AMETINIMETUS	ERIALA	AMETIKOHA SUURUS
kutseõpetaja	klaver	0,45
kutseõpetaja	tšello	0,15
kutseõpetaja	klassikaline laul	0,4
kutseõpetaja	koorijuhtimine	0,2
kutseõpetaja	üldklaver	0,3
kutseõpetaja	elementaarteooria, solfedzo	0,35
kontsertmeister		0,4
kutseõpetaja	muusikaajalugu	0,15
kutseõpetaja	rahvamuusika	0,04
kutseõpetaja	hääleseade	0,09
kutseõpetaja	kõnetehnika ja näitlejameisterlikkus	0,15
õpetaja	itaalia keel	0,15

Avaldus, ametikäigu kirjeldus, tunnistus või diplom vajaliku hariduse kohta, isikut
tõendava dokumendi koopia ja teised kandidaadi poolt oluliseks peetavad materjalid
esitada **31. augustiks** Pärnu muusikakooli, Nikolai 27, 80014, Pärnu.
Info Pärnus tel. 40 522.

Läänemaa Muuseum
www.muuseum.haapsalu.ee
LÄÄNEMAA MUUSEUM
Haapsalu, Kooli 2
Näitus "MUDAKULTUUR"
(Haapsalu kuurort – 175),
püsinäitus "ELU VÕIMA-
LIKKUSEST LÄÄNEMAAL".
Avatud K – P kl. 10 – 18,
tel. 047 37 065.

**EESTI
TERVISHOIAMUSEUM**
Tallinn, Lai 30
Püsinäitus
"INIMENE.
TERVIS.
PEREKOND";
pöie-, neeru- ja
sapikivide näitus "VALUSAD
VÄÄRISKIVID" aasta lõpuni;
Zair Zeilanovi maalid "INIMENE KUI
MÄRK" kuni 20. VIII. Avatud T – L kl.
11 – 18, tel. 641 1732.
www.tallinn.ee/tervishoiumuuseum

SHIFARA GALERII
Tallinn, Vana-Posti 7
A. Vabbe, P. Areni, E. Wiiralti,
J. Vahtra algusaastate
looming; Eesti, Vene ja
Lääne-Euroopa vanem kunst.
NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 11 – 14,
15 – 16, L kl. 11 – 16.

**GALERII
NAVETT**
Grand Hotel
Tallinn,
Toompuiestee 27,
II – V korrus
Aragats Kalachiani,
Peeter Kaasiku ja Vladimir Baciu
MAALID, Jüri Jegorovi
GRAAFIKA. Avatud ööpäeva-
ringselt. Tel. 667 7158

NÕMME GALERII
Jaama 1a, 4. korrus (lift)
Kalju Suure fotonäitusmüük
"PISUT PILTE".
Avatud E – L kl. 10 – 18.

PÄRNU AGAPE KESKUS
Pärnu, Männi 2
Signe Rootsi (Tartu)
maalid
"FIDEELIA".
Avatud tööpäeviti
kl. 10 – 17.

ALATSKIVI LOSSI PÄEVAD
15 – 20. AUGUSTINI PEETAKSE ALATSKIVIL LOSSI PÄEVI.
PROJEKTI INITSIAATORI JUHAN MAISTE SÕNUL ON SELLEL EHTIUSEL ERILINE KOHT EESTI,
BALTIMAADA JA KOGU PÕHJA-EUROOPA MÕISAARHITEKTUURIS.
18. VIII kell 17 avatakse lossi galeriis maallaaagris tehtud tööde näitusmüük.
Kell 18 peab Mart Helme lossi peasaalis loengu "Piir: geograafiline, poliitiline, kultuuri-
line, mõtteline".
Kell 19 räägib Juhan Maiste teemal "Peipsiääre mõisaarhitektuuri taassünd – piir rahvus-
liku ja rahvusvahelise vahel". Laupäeval etendatakse operikursusel Thomas Wiedenhoferi
kõigile õpitut muusikatükki, kus saavad osaleda kõik lossi päevadest osavõtjad ja külalised.
Pühapäeval tehakse bussiekskursioon Põhja-Tartumaa mõisatesse (Laiuse, Saare, Kuremaa,
Kursi), ekskursioonijuht on Juhan Maiste.
Pääsmeks kõikidele üritustele on annetus Alatskivi lossi taastamise fondi, pühapäevane väl-
jasõit maksab 100 krooni. Töötubadest saavad osa võtta kõik soovijad, vajalikud vahendid ja
materjalid saab osta kohapeal. Alatskivi lossi päevadele oodatakse kõiki huvilisi.
Täiendav info tel. 07 453 785 või 050 54 769 (Maie Nisu).

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
Kuni 14. I 2001 "Eesti bibliofiilne raamat" harulduste kogu näitusesaalis;
kuni 26. VIII Antero Olini, Juhani Vikainen ja Enno Ootsingu graafika-
näitus "Kolmest kandist" peanäitusesaalis;
kuni 26. VIII Reda Marksi isiknäitus "Väljaandmine paradiisist" VI korruse trepialguses.
Raamatukogu on lahti augustis E – R kl. 12 – 19, alates septembrist E – R kl. 10 – 20, L kl. 11 – 18.

**KULTUURILEHE
SIRP**
REKLAAMIHINNAD:
REKLAAMIHINNAD FIRMADELE,
ASUTUSTELE JA ETTEVÕTETELE:
1 lehekülj (260 x 350) 4000 kr., lisandub kaibe-
maks 18%
1/2 lehekülje (260 x 175 või 127,5 x 350)
2000 kr., + 18%
1/4 lehekülje (127,5 x 175 või 260 x 84)
1000 kr., + 18%
1/4 lehekülje ja väiksema pinnaga reklaami
juures võtta arvesse veeru laius.
1 cm² REKLAAMI HIND (SISALDAB 18 %):
kujundatud reklaam 4 krooni,
toimetuse kujundatud reklaam 6 krooni.
teatrite, muuseumide, kontsertide
reklaam kassis 3 krooni
teatrite, kontsertide ja muuseumide
jooksev reklaam 2 krooni
Galeriide, kunstinäituste reklaam (5x5) 60
krooni. Leinakulutus või õnnitlus 100 kr.
KORDUVKUULUTUS SAMA TEKSTIGA
25 % ODAVAM.

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917,
faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, http://finst.ee. Instituut on lahti
kolmapäeviti kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel kl. 10 – 16. Soome Instituudi
raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada interneti, tutvuda
meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.
► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319,
faks 427 097, e-post: soome@ilmamaa.ee, http://www.finst.ee
Tartu osakonnas on võimalik saada reisiinfot Soome sõiduks, tutvuda
õppimisvõimalustega Soomes, surfida Soome www-des, laenutada raama-
tuid, videoid ja muusikat, vaadata Soome TVd ning küsida kõike Soome
kohta! Instituut on lahti E – R kl. 10 – 18, K kl. 10 – 18.
► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010,
faks 6313 111, e-post: british.council@britishcouncil.ee, http://www.british-
council.org.ee
L, 19. VIII kl. 20 Tartu laululaval "Symphonic Queen".
P, 20. VIII kl. 20 Pärnu Eliisabeti kirikus ja E, 21. VIII kl. 20 Oleviste kirikus
"Ultimos Ritos". John Taveneri autorikontsert.
► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Pikk 11, 10123
Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622, e-post: info@nmr.ee,
http://www.nmr.ee
Seoses Põhjamaade Ministrite Nõukogu Infobüroo kolimisega on büroo sule-
tud 21. – 23. augustini. Alates 24. augustist on meie uus aadress: Lai 29,
10133 Tallinn, tel. on 6273 100, faks 627 3110.
► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8,
Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee
► UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817
e-post: uke@eki.ee, http://www.suri.ee/uke
Ungari noore maalikunstniku Szuzsi Csizséri näitus "Sipelgad" Eesti Ühispan-
ga galeriis (Tornimäe 2, V korrus). Näitus on lahti tööpäeviti kl. 9 – 18 kuni
15. september.
► PRANTSUSE KULTUURIKESKUS Kuninga 4, 10146 Tallinn,
tel. 644 9505, faks 631 3008, e-post: estfra@teleport.ee, http://www.tele-
port.ee/estfra
► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki
4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee
Lisainformatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta
http://www.goethe.de/ne/tal.
Saksa tummfilmide programm "Türannide galerii": 13. – 18. VIII kl. 23 Haap-
salu piiskopilinnuse sisehoovis, 19. – 24. VIII kl. 21 Pärnu uue kunsti muu-
seumi terrassil, 25. – 30. VIII kl. 22 Tallinna Linnaarhiivi sisehoovis
(Tolli 4). Korraldavad Tallinna SKI/GI, Filmimax. 21. VIII kl. 20.30 Metropolis
Projekt ja tummfilm "Nibelungid" (rež. Fritz Lang, Saksamaa 1920) Pärnu
Rannahotelli katusel. (Pärnu Raemusikafestivali raames).
► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu,
tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee
E, 21. VIII kl. 11 – 14 toimub Tartu Saksa Kultuuri Instituudis (Kastani 1)
Lõuna-Eesti saksa keele õpetajatele seminar "Anregungen zur Arbeit mit dem
Lehrwerk Deutsch X". Lektor Anne Mandri. Osavõtust teatada
tel. 07 422 639 või dkitartu@kodu.ee
► AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni
20, 15099 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-post: vaiko@usemb.ee;
http://www.usemb.ee Külastamine eelneval kokkuleppel.
► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja
faks 646 6373, e-post: dki@uninet.

TELLIMISKUPONG

1 aasta 336 kr.
6 kuud 168 kr.
3 kuud 96 kr.
1 kuu 32 kr.

SIRP

EESNIMI PEREKONNANIMI
FIRMA AMET
TELEFON AADRESS

ALLKIRI

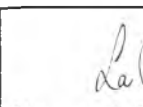
Sirbi tellimus tasuda Sihtasutusele Kultuurileht. A/a nr. on 22 101 175 6164, Hansapank 767.
Tellimiskupong koos maksekorralduse koopiaga saata aadressil
Sihtasutus Kultuurileht, pk. 388, Tallinn 10503 või faksile 644 9247. Teave tel. 644 8868

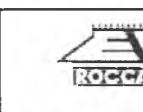
VÄIKE-KARJA12
Heino Mülleri
"FAKTE JA
FRAGMENTE
LOODUST JA
LOODUST" kuni 2. IX.
Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 627 0161,
e-post: galerii@vaal.ee;
<http://www.vaal.ee>

**DRAAKONI
GALERII**
Pikk 18
MAALI ja GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.
Avatud E kl. 10 – 17, T – R
kl. 10 – 18, L kl. 11 – 16.
Piltide raamimine.

Narva mnt. 15 Aedvilja tn. poolt
PÜSIEKSPOSITSIOON.
Rein Tammiku maalid
"2xTAMMIK. LE PETITES
FEMMES DE PARIS" kuni 31.
VIII. Avatud E – R kl. 9.30 – 19
ja L kl. 9.30 – 16.
Tel. 662 3583, 662 3332.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Vabaõhumuuseumi tee 12
Kolu kõrtsi talis Mall Metsa
"TAEVAREDELID JA SALAAIAD"
kuni 31. VIII.
Avatud kl. 10 – 20,
hooned ja Kolu kõrts kl. 10 – 18.
Tel. 654 9117.

TARTU KUNSTIMAJAS
Tartu, Vanemuise 26
"eesti.graafika.2000.fu"
kuni 27. VIII.
MONUMENTAALGALERIIS
Epp Viirese ja Evelyn Mürsepa
"VÄLJAAATED – SISSEVAATED"
kuni 28. VIII.
Avatud K – E kl. 12 – 18.

Raekoja plats 18
PÜSI-
EKSPOSITSIOON.
Kaja Kärneri MAALID
kuni 20. VIII.
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta külastuspäev.
Tel. 07341 050, 07 441 080.

**KURESSAARE
RAEGALERII**
Kuressaare,
Tallinna tn. 2
Olev Subbi MAALID
kuni 31. VIII.
Avatud T – R kl. 11 – 17.30 ja
L kl. 11 – 15.

HANSAPANK
**HANSAPANGA
KUNSTISAAL**
Tallinn, Liivalaia 12
EESTI KUNSTNIKE
AKVARELLINÄITUS "VESI
VÄRVIS JA VÄRV VES"
kuni 26. VIII.
Avatud E – R kl. 9 – 17,
L kl. 11 – 16.

**KASTELLAANIMAJA
GALERII**
Kadrioru, Roheline aas 3
Soome kunstnike rühmituse
näitus "MIRÁCOLO".
Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181.

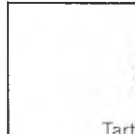
LÜHIKESE JALAGALERII
Lühike jalg 6
TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720.

Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
EKA
keraamikaosakonna
üliõpilaste tööde
NÄITUSMÜÜK
kuni 20. VIII. Vabaduse v. 6
(tel. 6448 971). KUJUTAVA JA
TARBEKUNSTI SALONGIMÜÜK,
KUNSTITARVETE MÜÜK,
PILTIDE RAAMIMINE.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15.

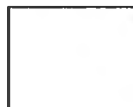
A GALERII
AUTORIEHTED
Tallinn, Hobusepea 8
Aknaal
Kertu Vellerinna EHTED
kuni 6. IX.
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.

EESTI RAHVA MUUSEUM
Tartu, Kuperjanovi 9
Püsiekspositsioon "EESTI.
MAA, RAHVAS, KULTUUR",
"PORTSELANNUKUD".
"MOOD. AEG JA MEIE"
kuni 10. IX. Kuraatorid
Reet Piiri, Ellen Värvi. Kunstnik
Reet Ulfak.
"SAJA-AASTANE EESTLANE"
kuni 3. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R pääsmevaba päev.
Piletid õpilastele 3 kr., üliõpi-
lastele ja pensionäridele 8 kr.,
täiskasvanutele 10 kr.,
perepilet 15 kr.
Avatud kohvik ja müügilett.
Tel. 07 421 311,
<http://www.erm.ee>

Tallinn, Vabaduse väljak 8
"EESTI MAALIKUNST AAS-
TATUHANDE VAHETUSEL"
kuni 10. IX.
KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
Malle Leisi ja
Villu Jõegeva "HORISONDID JA
HÄÄLED" kuni 27. VIII.
Tallinn, Harju 13
Eha Salla "GROUND ZERO"
kuni 20. VIII.
Avatud K – E kl. 12 – 18.

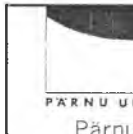
Lühike jalg 1
TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.
Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. 641 8308.

GALERII MOLEN
Viru 19
TARBEKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.
Avatud E kl. 12 – 18,
T – R
kl. 10 – 18, L kl. 11 – 15.
Tel. 644 2877.

A. H. TAMMSAARE MUUSEUM
L. Koidula 12a
Rein Mägari AKVARELLID
"SUHETE LOOMINE"
kuni 4. IX.
Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM
Pärnu, Esplanaadi 10
PÜSIEKSPOSITSIOON.
VII rahvusvaheline aktinäitus
"MEES JA NAINEN"
kuni 7. IX.
Teema: "ELU JA SURM".
Esinevad J. P. Witkin (USA),
J. Saudek (Tšehhi), J. Rustin
(Prantsusmaa) jt.
Külastamiseks on Ungari
10 kunstnikuga.
Lahti iga päev kl. 9 – 21.
MUDARAVILAS
Pärnu, Ranna pst. 1
Ruth Huimerinna "ROSA PER-
MANENTE" kuni 8. IX.
Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17,
<http://www.chaplin.ee>
Tel. 044 30772.

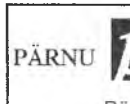

EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)
Suveperioodi traditsiooniline näitus "EESTI KUNSTI KLASSIKA" kuni 10. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18.
Iga kuu viimane R ja L tasuta. Info tel. 644 9139.
TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)
Püsiekspositsioon "EESTI PROFESSIONAALNE TARBEKUNST".
"EESTI DISAIN. KAASAEGNE EESTI TOOTEDISAIN" kuni 17. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Info tel. 641 1927.
KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)
"PARALLEELID". KRISTJAN JA PAUL RAUD 135 AASTAT SÜNNIST
kuni 22. X. Püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Tel. 670 0023.
ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)
PÜSIEKSPOSITSIOON Adamson-Ericu loomingust; Helga Roht Poznanski
(USA) AKVARELLID kuni 24. IX; Erna Viitoli skulptuurid "EESTI INIMESED"
kuni 20. VIII. Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev
tasuta! Info tel. 644 5838.
MIKKELI MUUSEUM (Kadrioru Weizenbergi 28)
Johannes Mikkel KOLLEKTSIOON (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene,
hiina kunst). XIV – XIX sajandi ikoonid. Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel.
601 3430.
NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3) püsiekspositsioon "VANA KUNST".
Avatud T kl. 17 – 20, K kl. 15 – 21, N – P kl. 10.30 – 17, E suletud. Info
telefonil 644 9903, 644 9911. Igal L kl. 12 koorimuusika kontsert. Igal L ja
P kl. 16 orelimuusika pooltund. Nigulistes iga kuu viimane reede tasuta.
KADRIORU LOSS -VÄLISKUNSTIMUUSEUM (Kadrioru, Weizenbergi 37)
"XVI – XVIII SAJANDI MAALIKUNST" (madalmaade, saksa, itaalia, vene
meistrid), "XVIII – XX SAJANDI LÄÄNE-EUROOPA JA VENE TARBEKUNST
NING SKULPTUUR". Avatud T – P kl. 11 – 18. Igal K kl. 16 ekskursioon. Eel-
registreerimine tel. 6066 400. Pilet 40 kr., sooduspilet 35 kr. Kadrioru loss on
suletud 24. VIII alates kella 16 seoses kinnise üritusega. Tel. 606 6400.
20. VIII on kõik muuseumi filiaalid suletud seoses riiklike pühadega.
EKMi kodulehekülge aadressil <http://www.ekm.ee>
**EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHTUSE
TOETUSEKS EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFONDI CIRCULOS:
HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.**

ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuuseumi saalis
"STIIILNE DETAIL VANALINNAS" kuni 3. IX.
Kunstimuuseumi saalis
Sirje Runge "PUHTAD VALIKUD" kuni 27. VIII.
Avatud K – R kl. 12 – 20, L ja P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane R ja L.
<http://www.arhitektuurimuuseum.ee>

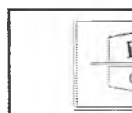
**VILJANDI
KUNSTISAAL**
Viljandi, Vabaduse plats 6
Ilmar Andra MAALID,
JONISTUSED, GRAAFIKA
kuni 7. IX.
Avatud L – N
kl. 12.30 – 17.

PÄRNU LINNAGALERII
Pärnu, Rüütli 30
25. VIII – 9. IX
Jüri Mildebergi ja Peeter Sauteri
"VÄLJAMÜÜK".
Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 17.

**TARTU
LASTEKUNSTIKOOLI
GALERII**
Tartu, Jakobi 52
KUNSTIRÜHMITUSE YDI
LOOMINGU
KOLMAS AASTANÄITUS
kuni 14. IX.
Avatud E – R kl. 12 – 17.

**RAATUSE
GALERII**
Tallinn, Raekoja plats 14
Arne Maasiku
fotonäitus "NEW YORK"
kuni 31. VIII.
Avatud E – P kl. 11 – 21.
Tel. 644 2758.

**OWNERS
GALLERY**
Tallinn, Dunkri 4
NÜÜDISKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 16.
Tel. 644 1638.

**Galerii
ILEGARD**
Tartu, Ülikooli 5
Bruno Sõmeri AKVARELLID
kuni 31. VIII.
Avatud iga päev
kl. 11 – 02. Tel. 027 434 424,
e-post: tuku@uninet.ee.

ESTI MÕISAD

Piletid müügil Piletilevis, tel. (0) 6252 725. Info: www.concertogrosso.ee

laupäev, 12. august, kell 19
Paluse mõis

pühapäev, 13. august, kell 19
Saue mõis

Solist **Uku Joller**

laupäev, 19. august, kell 19

Hiiumaa Suuremõisa loss

pühapäev, 20. august, kell 19

Raasna-Alliku mõis

Solist **Kaia Urb**

CONCERTO GROSSO

barokkansambel
Corelli Consort

(originaalinstrumentidel)

selgitusi jagab
Jüri Kuuskemaa
(kunstiajaloolane)

EMT esitleb

Symphonic Queen

Another Kind of Magic

19. AUGUST 2000 KELL 20
TARTU LAULULAVA

**TEIL POLE MILLEGAGI SÕITA TARTUSSE
LEGENDAARSE QUEENI MUUSIKAT
KUULAMA?**

Eribussid Tallinn-Tartu-Tallinn väljuvad 19. augustil kell 16.00
Estonia kontserdisaali juurest ja pärast kontserti Tartu laululava juurest.

Hind edasi-tagasi 60 krooni.

Piletid müügil Eesti Kontserdi kassas.

EESTI KONTSERT

Estonia pst 4, tel 6147 7760, www.concert.ee
E-R 12-19, L 12-17

Eesti Päevaleht

18. ja 19. augustil kell 19

Estonia teatris

Renato Mainardi

"Antonio von Elba"

("Primadonna")

Külalisetendus

Lavastaja **Roman Viktjuk**

Osades **Dmitri Bozin, Jelena Obratsova,
Irina Sokolova, Oleg Isajev, Olga Oniššenko, Farhad
Mahmudov.**

Piletid müügil Estonia teatris, kaubamajas,
Vene kultuurikeskuses. Teated tel. 051 39 041.

SIHTASUTUS TALLINNA KUNSTIHOONE FOND
EESTI KUNSTNIKE LIIT

kuulutavad välja

taotluste vastuvõtu 2001. aasta

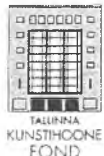
näitustele

TALLINNA KUNSTIHOONES,
KUNSTIHOONE GALERIIS JA
LINNAGALERIIS.

Taotlused palume esitada 15. septembriks Sihtasutuse
Kunstihoone Fond kontorisse, Vabaduse väljak 6.

Taotlusele lisada projekti kirjeldus,
visuaalne materjal ning kunstniku CV.

Info tel. 644 2818.

Jõelähtme

**kihelkonnapäev
20. augustil**

Jõelähtme kirikus
kl. 11 jumalateenistus,
kaasa teenib
Loo kammerkoor
kl. 12.30 näitus
(sajandialguse fotodest) ja
ettekanne "Kirik ja
inimesed", piknik kirikaiaas,
kl. 13.30 Tallinn Baroque
kontsert.

Kavas J. Rosenmüller, G. F. Händel, J. B.
Boismortier, J. S. Bach, A. Scarlatti, G.
Muffat, M. Marais, A. Vivaldi.

Päev jätkub rahvamaja juures
spordivõistluste ja näitustega,
õhtu lõpeb simmaniga.

EESTI RAAMATU
AASTA
PEAKOMITEE

asub Tartus
Vanemuise 19.

Telefon

07 427 087,

faks 07 427 320,

e-post: era@raamatuaasta.ee

www.raamatuaasta.ee

VANEMUISE TEATER

kuulutab välja

OOPERIKOORI

**soprani,
tenori ja bassi**

häälerühma konkursi

Konkurss toimub 5. septembril kell 14
teatri suures majas.

Avaldused esitada 5. septembriks
teatri kaadriosakonda, tel. 07 427 612.

Samas saab tutvuda konkursi tingimustega.

KUKU

Tallinnas 100,7 Mhz
Järvamaal 100,5 Mhz
Mulgimaal 100,8 Mhz
Haapsalus 100,9 Mhz
Tartumaal 101,2 Mhz
Otepääl 102,4 Mhz
Niitväljal 102,7 Mhz

**RAADIO
MÕTLEVALE INIMESELE**

Ootame teie **REKLAM I**

Tel. 644 8868

SIRP

INFOTELEFON
FAXS
e-post

Sirp internetis

Peatoimetaja,

Teater

Peatoimetaja asetäitja,

Muusika

Esseistika

Kirjandus

Kunst

Film

Keeletoimetaja

Korrektor

Raamatupidaja

Uudised, reklaam

Arvutikujundus

Toimetuse kolleegium:

Karin Hallas, Sirje Helme, Jaak Kangilaski, Mart Meri, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Udo Uibo, Mart Väljataga.

10148 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus

10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388

Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht,

Tallinn, Pärnu mnt. 8

Trükk, AS Printall, Tatari 64

Kaastööd tuua Word 6

Praaeksemplaride korral helistada tel. 681 411.

INDEKS 69786

6 448 868

6 449 247

sirp@sirp.ee

http://www.sirp.ee

Mihkel Mutt

Tiina Mattisen

Jan Kaus

Doris Kareva

Reet Varblane

Tarmo Teder

Aili Künstler

Tiina Kivikas

Maret Rospel

Marju Veikat

Piia Rober

6 443 008

6 448 820

6 448 820

6 443 008

6 448 820

6 449 454

6 449 454

6 448 868

6 448 868

6 448 868

6 448 868

mihkel@sirp.ee

tiina@sirp.ee

jan@sirp.ee

doris@sirp.ee

reet@sirp.ee

tarmo@sirp.ee

aili@sirp.ee

tiinak@sirp.ee

maret@sirp.ee

marju@sirp.ee

piia@sirp.ee

Lugupeetud autorid!

Teatage meile e-posti aadressil

maret@sirp.ee või tel. 6448 868

oma aadress, arveldusarve number pangas ja

isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB

EESTI KULTUURKAPITAL

